

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΙΑ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ-ΑΣΙΑΤΙΚΗ Ή ΔΥΤΙΚΗ-ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΜΑΝΤΑΛΙΤΕ ;

Στὰ ΓΡΑΜΜΑΤΑ, τόμ. II ἀρ. 17—20 σελ. 289—291 δημοσιεύθηκε ἓνα ἄρθρο ὑπὸ τύπον ἐπιστολῆς τοῦ φίλου κ. Γ. Σκληροῦ: **Ο ΣΚΕΠΤΙΚΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΦΥΛΗ ΜΑΣ**. Στὸ ἄρθρο αὐτὸ ποὺ δίνει ἀφορμὲς σὲ συζήτηση ἀπαντᾷ ἓνας ἀπὸ τοὺς Συντάκτες τῆς **ΝΕΑΣ ΖΩΗΣ**, ὁ κ. Παῦλος Πετρίδης, μὲ τὸ σημεῖωμα ποὺ βλέπει ὁ ἀναγνώστης σ' αὐτὲς τὶς σελίδες. Ὁ φίλος κ. Γ. Σκληρὸς ποὺ διάβασε στὸ χειρόγραφο τὸ σημεῖωμα τοῦ κ. Πετρίδη μᾶς ἔστειλε τὴν ἀπάντησιν ποὺ δημοσιεύεται περὶ κάτω μὲ μιὰ σημείωσιν «πὺς ἀπάνω στὸ ἴδιο θέμα εἶνε ἑτοιμὸς στὸ ἄλλο φυλλάδιον νὰ γράψῃ περισσότερες λεπτομέρειες ἂν φανερωθεῖ κάποιο ἐνδιαφέρον, σχετικὰ μὲ τὴ συζήτησιν». Ὡστε ἀπάντησιν καὶ ἀνταπάντησιν μποροῦν νὰ χαρακτηρισθοῦν σὰν μιὰ ὄθησιν μόνον γιὰ συζήτησιν καὶ τίποτα παραπάνω.

Η ΣΥΝΤΑΞΗ

Ἄν ἤθελε κανεὶς νὰ δώσει *grosso modo* τὶς ἀδρὰ χαρακτηρισ-
ΣΗΜΕΩΜΑ ριστικὰς γραμμὰς τῆς ἰδεολογίας τοῦ κ. Σκληροῦ, μποροῦσε
Π. Α. ΠΕΤΡΙΔΗ νὰ κάμῃ τὴν ἑξῆς συμπερασματικὴ σύνοψιν τοῦ ἁρθρου του
ποὺ δημοσιεύθηκε στὰ ἀλεξανδρινὰ **ΓΡΑΜΜΑΤΑ** :

Ὁ σύγχρονος Νεοελληνικὸς Κόσμος στέκει ἀνάμεσα
σὲ δυὸ ἄλλους: τὸν Δυτικὸ-Φραγκικὸ-Εὐρωπαϊκὸ ἀπὸ
τὴ μιὰ μεριά, καὶ τὸν Ἀνατολικὸ-Ἀσιατικὸ ἀπὸ τὴν
ἄλλη.

Ἡ σχέση τῆς ἀξίας του, καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ τοῦ
πολιτισμοῦ του, ἐκφράζεται καθάρια ἀλγεβρικά: Εὐρω-
παϊκὸς Κόσμος—Εὐρωπαϊκὸς Πολιτισμὸς > Ἀσιατικοῦ
Κόσμου—Ἀσιατικοῦ Πολιτισμοῦ. Στὸ ἀλγεβρικὸ σύμβολο
ἐδῶ ἂς δώσωμε καὶ ποιοτικὴ σημασίαν.

Στὴν ἀπορία, ποῖον νὰ προτιμήσωμε ἀπὸ τοὺς δυὸ, ὁ κ.
Γ. Σκληρὸς χωρὶς κανένα δισταγμὸ ἀποφαίνεται γιὰ τὸν
πρῶτο, ποὺ κατὰ τὴ γνώμην του κλεῖ μέσα του τὸ μεγαλεί-
τερο δυναμικόν.

Τώρα πὺς βέβαια ἔχει δίκιον ὁ κ. Σκληρὸς σὲ πολλὰ σημεῖα τῆς ἰδεο-
λογίας του, δὲν ἔχω ἀμφιβολία. Αὐτὸ ὅμως δὲν μ' ἐμποδίζει νὰ ἔχω καὶ
ἀντίθετες ἀντίληψεις γιὰ μερικὰ ζητήματα ποὺ ἄγκιζε μὲ τὸ γράμμα του, ποὺ
καὶ προφορικὰ συζητήσαμε μαζί ἓνα βράδυ στὴν αἴθουσαν τῆς **ΝΕΑΣ ΖΩΗΣ**.
Καὶ αὐτὲς ἴσῃ—ἴσῃ τὶς ἀντίθετες ἀντίληψεις θὰ δοκιμάσω νὰ ἐκθέσω, σύμ-
φωνα ἄλλωστε μὲ τὴν εὐγενικὴ καὶ φιλικὴ πρόσκλησίν του ἐκεῖνο τὸ βράδυ.

Ὅπως εἴχαμε μείνει σύμφωνοι, νὰ συζητήσῃ κανεὶς κάπως διεξοδικὰ
ὅλα τὰ ζητήματα ποὺ σ' αὐτὰ ἀτομικὰ διαφωνῶ εἶνε πρᾶγμα κάπως δύσκολον.
Μὰ μερικά, ποὺ εἴτε γιὰ ἀντικειμενικά καὶ ὑποκειμενικά ἀκόμη κρίνονται
στάλήθῃα ζωικά, εἴτε γιὰ πᾶν στὴν ἰδιοσυγκρασίαν μας, θὰ ξεταστοῦνε
μὲ τὸ ἀτομικόν μας πρῶτον, καὶ ἂν εἶνε δυνατό θὰ πάρουνε μιὰ κάποια
λύσιν. — Ἄν θέλαμε νὰ τὰ διαιρέσωμε σὲ τάξεις αὐτὰ τὰ ζητήματα, θὰ τὰ
χωρίζαμε σὲ δυὸ μεγάλες: 1. σ' ἐκεῖνα ποὺ εἶνε καθάρια καὶ
στενὰ φυλετικά—ἐλληνικά, καὶ 2. σ' ἐκεῖνα ποὺ εἶνε γενι-

κότερα φυλετικά, με την πλατύτερη έννοια της λέξης φυλής.

Σ' ένα πρόβλημα της δεύτερης κατηγορίας, πού γύρω σ' αυτό αναπτύσσεται σχεδόν ολόκληρη η ιδεολογία του κ. Σκληρού ήθελα να παρατηρήσω μίαν αντίφαση—έμένα τουλάχιστο έτσι μου φαίνεται—πού θα την έλεγα ίσως χτυπητή. Έξηγουμαι :

Ο κ. Σκληρός από τη μιὰ μεριά μᾶς λέγει πώς η ἄσιατική μανταλιτὲ εἶνε τέτοια πού κάνει τὸν ἄνθρωπο ἀνίκανο γιὰ κάθε θετική δράση, γιὰ κάθε εἰλικρινὲς ἐνδιαφέρον, γιὰ τὴν πραγματικὴ ζωὴ, καὶ διοχετεύει ὅλο τὸ ψυχικὸ του δυναμικὸ σὲ μιὰ ἀτέλειωτη νιγβάνα, καὶ σὲ ἓνα τελματικὸ ἡσυχασμὸ, πού τὸν κάνουνε τέλεια ἀδιάφορο γιὰ τὸν ἔξω κόσμος,

καὶ

ἀπὸ τὴν ἄλλη, πὼς δημιουργεῖ ἓνα «πολιτισμὸν πού μόνη βάση ἔχει τὴν Ὑλῃ, καὶ μόνο τὴν Ὑλῃ, τὴ θεοποίηση δηλαδὴ τῆς ὕλικῆς ἐπιτυχίας στὸ βίον, μὲ ὅλα τὰ θεμιτὰ καὶ ἀθέμιτα μέσα, καὶ συνάμα τὴ βαθειὰ περιφρόνηση σὲ κάθε πνευματικὴ καὶ ἡθικὴ ἔκφραση.»

Μοῦ φαίνεται—μὰ χωρὶς νάχω καὶ τὴν ἀπαίτηση νὰ τὸ ἀποδείξω μετὰ τὴν ἀρμοδιότητα ἐθνολόγου—πὼς ἡ γνήσια ἀσιατικὴ μανταλιτὲ δὲ δημιούργησε, καὶ δὲ μπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ ἓνα πολιτισμὸν πού νάχει ὡς βάση τὴν Ὑλῃ, καὶ τὴ θεοποίηση τῆς ὕλικῆς ἐπιτυχίας στὸ βίον. Ἐνας τέτοιος πολιτισμὸς προϋποθέτει μανταλιτὲ θετικιστικὴ, μανταλιτὲ μὲ τάσεις ρεαλιστικές, μανταλιτὲ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε νεφελώδη μεταφυσικὴ ἐνασχόληση. Θεωρήθηκε, καὶ θεωρεῖται τέτοια ἡ ἀσιατικὴ μανταλιτὲ;—Δὲν πιστεύω τὸ ἀντίθετο μάλιστα· ὁ Ἀσιατικὸς Κόσμος ἴσα μὲ τώρα εἶνε ἐκεῖνος πού μᾶς ἔδωκε τὰ μεγάλα μεταφυσικά συστήματα μὲ μορφὴ θρησκείας καὶ μεταφυσικῆς ἀντίληψης. Ἐνῶ ὁ Δυτικὸς Κόσμος πειὸ πραχτικός, πειὸ ρεαλιστικός, ἀνέπτυξε ἄλλες ιδιότητες πειὸ σύμφωνες, πειὸ ἀρμονισμένες μὲ τὴν πραγματικότητα καὶ τὶς ἀνάγκες τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Ἄν δείχνει καὶ τάσεις γιὰ μεταφυσικά προβλήματα, οἱ τάσεις αὐτὲς δὲ μοιάζουνε πολὺ μὲ τὶς τάσεις τοῦ Ἀσιατικοῦ Κόσμου. Ἡ βαθειὰ ἐκείνη συναίσθηση τοῦ ἄπειρου, καὶ ἡ ἐπίμονη ψυχικὴ αὐτοεπισκόπηση τῶν ἀνατολικῶν λαῶν λείπει ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο τῆς Δύσης, πού ἀπὸ ιδιουσγκρασίαν καὶ παράδοση—τὴν ἑλληνο-ρωμαϊκὴν—εἶνε ρεαλιστικότερος παρ' ὅλη τὴν ἐπίδραση ἑνὸς δυνατοῦ ἀσιατικοῦ παράγοντα τοῦ Χριστιανισμοῦ πού μᾶς ἔφερε μαζί του καὶ ἓνα νέον βιωτικὸ στοιχεῖον, τὴν ὑποχρεωτικὴ ἐσωτερικὴ ζωὴ. Καὶ ἔτσι ξηγιέται γιὰτὶ δὲν τρομάζει μπρὸς τὸ μεγάλο χάος πού στέκει μετὰξὺ τοῦ Ἐγὼ πού εἶνε πολὺ μικρό, καὶ τοῦ Μὴ-Ἐγὼ ὡς σύνολο πού εἶνε ἄπειρο, τόσο πού νὰ παραλύει κάθε του κίνηση, καὶ δὲ θαμπώνεται ἀπὸ τὸ μεγάλο καὶ τὸ ἀπέραντο πάλε τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου, σὲ τρόπο πού νὰ παραδοθῇ στὸν ἀποθνασμὸ.

Καὶ τώρα μπαίνομε στὰ καθάρια φυλετικά μας μὲ τὴ στενὴ ἐθνικιστικὴ ἐλληνικὴ ἔννοια.

Εἴμαστε πραγματικὰ ἄσιανοὶ τὴν ψυχὴν μας, ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες; Ζοῦμε στ' ἀλήθεια κάτω ἀπὸ τὸν τρομερὸ ζυγὸ μιᾶς μανταλιτὲ ὀλέθριας—ὅπως τὴ θέλει ὁ φίλος μου κ. Σκληρός—τῆς ἀσιατικῆς;—Μοῦ φαίνεται, πὼς δυὸ ἀρχετὰ σημαντικὰ συμπτώματα τῆς φυσιολογίας τοῦ ψυχικοῦ μας ὁργανισμοῦ, ἀποκλείουν, μὲ κάποια σχετικὴ βεβαιότητα τὴ διάγνωση τῆς ἀσιατικῆς ἀρρώστειας, πού ἔβαλε ὁ κ. Σκληρός. Καὶ τὰ συμπτώματα αὐτὰ εἶνε :

1. Ἡ ἔλλειψη βαθεῖας καὶ ἀληθινῆς θρησκευτικῆς ζωῆς τοῦ Νεοέλληνα, καί

2. Ἡ ἐμπορικὴ του τάση ποὺ τοῦ καταντᾷ βιολογικὴ ἀνάγκη, ἢ καλὴτερα φυσιολογικὴ λειτουργία.

Γιὰ τὸ πρῶτο μοῦ φαίνεται πὼς ἀνάγκη ἀπὸ ἀπόδειξης δὲν ὑπάρχει, γιατί τὰ πράγματα ἀπλῆ μιλῖνε μόνα τους, ἀν ἔχομε ἐννοεῖται πάντοτε ὑπ' ὅψει μας τὸν Ἕλληνα ποὺ ἔχει ὑπ' ὅψει του καὶ ὁ κ. Σκληρός· δηλαδὴ τὸν Ἕλληνα μιῆς ὁρισμένης περιόδου τῆς φυλετικῆς του ζωῆς, ποὺ ἀρχίζει μὲ τὸ πέσιμο τῆς Πόλης. Στὸ διάστημα αὐτὸ κανένα ἀπὸ κεῖνα τὰ σημάδια τῆς θρησκευτικῆς, μυστικιστικῆς ζύμωσης δὲν παρουσιάστηκε σὲ μῖς. Ἐκληρονομήσαμε ἓνα καθεστὼς, τὸ ἀφήκαμε ὅπως εἶτανε καὶ τοῦ δώκαμε μιὰ ἐθνικιστικὴ μορφή, δηλαδὴ πήραμε τὴν καθάρια θρησκευτικὴ χριστιανικὴ ἰδεολογία καὶ τὴν ἐσυγχωνέψαμε μὲ μιὰ ἄλλη βαθύτερα ριζωμένη στὴν ἑλληνικὴ ψυχὴ, μὲ τὴν ἐθνικὴ ἰδεολογία.

Τώρα, γιὰ τὸ δεῦτερο σύμπτωμα, τὴν ἐμπορικὴ τάση, μὲ τὴν πεῖο περιεκτικὴ σημασία τῆς λέξης, ἀκόμη καὶ τὸ ἐπιτόλαιο ἀντίκρουσμα τῆς σημερινῆς δράσης τῆς Φυλῆς μας, θὰ πείσει πιστεύω καὶ ἐκεῖνον ἀκόμη ποὺ συστηματικὰ ἀρνιέται τὸ κάθε τι, πὼς εἶναι ἀληθινή, πὼς ὑπάρχει αὐτὴ ἡ ἐμπορικὴ τάση μέσα μας. Γιατὶ βέβαια, δὲν πιστεύω νὰ ἀρνηθεῖ κανεὶς πὼς δὲν ἀπαιτεῖται ἀληθινὴ ἐπιχειρηματικὴ ἰδιοσυγκρασία, νὰ ἀφήνει κανεὶς τὰ πατρικὰ χῶματα καὶ νὰ πηγαίνει σὲ ξένες καὶ μακρινὲς χῶρες καὶ νὰ θεμελιώνει ἐκεῖ ἀποικίες ποὺ γνωρίζουνε καὶ χρόνια ἀληθινῆς ἀκμῆς.

Μὰ τότε, σ' ἀν παραδεχτεῖ κανεὶς τὰ παραπάνω, πρέπει νὰ παραδεχτεῖ καὶ τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς κάποιας ψυχικῆς δυνάμης ποὺ εἶνε τὸ *primum movens* αὐτῆς τῆς δράσης, ποὺ εἶνε ἡ ἐξωτερικέση μιῆς ἐσωτερικῆς ζύμωσης πολὺ ἔντονης καὶ μὲ πραχτικὸ σκοπὸ. Μὰ ἐσωτερικὴ ζύμωση, καὶ μάλιστα ἔντονη, μὲ ἐξωτερικὴ ἐκδήλωση ὅχι ἀξιοκαταφρόνητη, καὶ πραχτικὰ προσανατολισμένη, βέβαια δὲ συμφωνεῖ μὲ ἡσυχασμὸ καὶ νιρβάνα, δηλαδὴ ἔννοιες ποὺ προϋποθέτουν κάθε ἄλλο παρὰ τέτοιας μορφῆς δόνηση τοῦ ἐσωτερικοῦ μας Ἐγώ.

ΠΑΥΛΟΣ Α. ΠΕΤΡΙΔΗΣ

Ὁ συμπαθὴς καὶ στοχαστικὸς φίλος μου κ. Πετρίδης εἶχε τὴν ΑΠΑΝΤΗΣΗ καλωσύνη νὰ κἀνῃ μερικὲς παρατηρήσεις στὸ γράμμα μου ποὺ Γ. ΣΚΛΗΡΟΥ τελευταῖα ἐδημοσίευσαν τὰ ἀλεξανδρινὰ «Γράμματα». Οἱ παρατηρήσεις τοῦ φίλου μου σὲ μερικὰ κατέκαστα εἶνε πολὺ λογικές, τὸ σύνολό τους ὅμως δὲν πιστεύω νὰ ἀνταποκρίνεται στὴν οὐσία καὶ στὸ πνεῦμα τῶν γραφομένων μου. Στὸ βιαστικὸ καὶ ἀνεπίσημο ἐκεῖνο γράμμα μου στοὺς φίλους ἐκδότας τοῦ καλοῦ ἀλεξανδρινοῦ περιοδικοῦ δὲν μπορούσα βέβαια νὰ θίξω ὀλόκληρο τὸ πρόβλημα τῆς Ρωμηοσύνης καὶ περιοριστικὰ ἀναγκαστικὰ σῆνα μόνον σημείω, σῆκεῖνο ποὺ εἰδικὰ μ' ἐνδιέφερε ἐκείνη τὴ στιγμή· στὸ γιατί δηλαδὴ ἡ φυλή μας καὶ εἰδικώτερα ἡ γῆφουσα νεολαία μας δὲν ἔχει ἐνδιαφέρον καὶ ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὰ μεγάλα ζητήματα τῆς ζωῆς καὶ

τῆς φύσεως καὶ περιορίζει ὅλη της τὴ δράση σὲ αἰσθητικὰ καὶ λογοτεχνικὰ μοναχὰ ζητήματα, ζητῶντας μάλιστα καὶ νὰ δικαιολογήσῃ τὴ μονομέρειά της αὐτὴ μὲ φιλοσοφικὰς ἐξηγήσεις ὑπόπτου καὶ ἀρνητικῆς ὁλότελα φύσεως.

Πῆρα λοιπὸν τὸ ζήτημα μόνον ἀπὸ τὴ μιὰ του τὴ μεριά· τὴν ψυχικὴ-πνευματικὴ νὰ ποῦμε, καὶ καλὰ ἔκανε βέβαια ὁ φίλος μου νὰ μοῦ ὑποδείξῃ καὶ τὶς ἄλλες μεριὰς τῆς Ρωμηοσύνης, τὶς θετικὰς καὶ ζωντανὰς, ποῦ ἐγὼ τὶς ἤξευρα ἐπίσης, ἀλλὰ δὲν ἦταν τοῦ θέματός μου νὰ τὶς ἀναφέρω.

Πολὺ σωστά μοῦ ὑποδεικνύει τὸ ἐ μ π ο ρ ι κ ὸ δ α ι μ ὄ ν ι ο τῆς φυλῆς μας, τὴ δραστηριότητα καὶ πρακτικότητά της στὰ ζητήματα τῆς βιοπάλης, ποῦ κανεὶς βέβαια δὲν μπορεῖ νὰ τὰ ἀρνηθῇ· ἂν περιοριζότανε σ' αὐτὰ δὲν θᾶχα νὰ πῶ τίποτε καὶ θὰ χαϊρόμουν μάλιστα ποῦ μᾶς ἔδειξε ἔτσι καὶ τὴ θετικὴ μεριά τῆς Ρωμηοσύνης, ὡς συμπλήρωμα τῆς ἀρνητικῆς ποῦ ἐθίξα ἐγώ.

Ἄλλ' ὁ φίλος μου δὲ σταματᾷ ἐδῶ, προχωρεῖ παρακάτω καὶ προσπαθεῖ νὰ δώσῃ εὐρύτερη σημασία στὰ θετικὰ σημεῖα ποῦ ἀναφέρει γὰ τὴ φυλὴ μας, ζητῶντας νὰ ἀποδείξῃ — ἔτσι τουλάχιστο μοῦ φαίνεται — ὅτι δὲν εἶνε τόσο νεκρὰ καὶ ψόφια ἡ ἐθνικὴ μας ψυχὴ καὶ οὐτὲ καὶ τόσο ἀσιατικῶς ὑλιστικὴ ἢ mentalité μας καὶ ἀκόμα περισσότερο : ὅτι ὁ περιφρονούμενος ἀπὸ ἐμένα ἀσιατικὸς πολιτισμὸς δὲν εἶνε καθόλου ὑλιστικὸς καὶ ταπεινός, ἀλλὰ τουναντίον ἰ δ ε α λ ι σ τ ι κ ῶ τ ε ρ ο ς ἀ π ὸ τ ὸ ν εὐ ρ ω π α ῖ κ ὸ ! Αὐτὰ τὰ τελευταῖα δὲν μπορῶ μὲ κανένα τρόπο νὰ τὰ παραδεχθῶ καὶ σαυτὰ ἀπάνω θέλω νὰ μιλήσω λιγάκι μὲ τὸν ἀγαπητό μου φίλο.

Ἐγὼ ἐξακολουθῶ νὰ πιστεύω ἀκράδαντος καὶ θὰ προσπαθίσω σύντομα νὰ ἀποδείξω : ὅτι ὁ ἀσιατικὸς πολιτισμὸς παρ' ὅλες του τὶς μεταφυσικὰς καὶ θρησκευτικὰς μεγαλόσχημες μπουμπουλήθρες, στὸ βάθος του, στὴν οὐσία του, στὴν πράξιν του εἶνε πέρα καὶ πέρα ὑλιστικὸς καὶ κτηνώδης, ὁλότελα ἀνίκανος νὰ ὑψωθῇ σὲ μιὰ ἀνώτερη ἀντίληψη περὶ ἀνθρωπίνης ἀξίας, περὶ κοινωνικῶν, ἐθνικῶν καὶ ἐν γένει κολλεκτιβιστικῶν ἰδεωδῶν, ἐγωῖστικώτατα περιοριζόμενος σὲ μιὰ ταπεινὴ ὑλιστικὴ φυτοζωία τοῦ αὐτόμου ἢ τὸ πολὺ τῆς οἰκογενείας, γεμάτη ἀπὸ κτηνώδη ἀμάθεια, ἀναισθησία καὶ περιφρόνηση στὰ γύρω μεγάλα προβλήματα τῆς ζωῆς καὶ τῆς φύσεως χωρὶς νὰ λογαριάσωμε τὸν σκληρὸ δεσποτισμὸ ποῦ ξεσπάει ἀλύπητα στὴ ράχιν κάθε ἀδυνάτου πλάσματος.

Καὶ ἀντίθετα :

Ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς παρ' ὅλη του τὴν ἐξωτερικὴν πραχτικότητα — ἀποτέλεσμα εὐρύτερης καὶ δεινῆς ἐκεῖ βιοπάλης — καὶ τὴν ἑλλειψη ὑποκριτικῆς μεταφυσικῆς φλυαρίας, στὸ βάθος του, στὴν οὐσία του, στὴν πράξιν του εἶνε πολὺ ἀνθρωπινότερος καὶ ἰδεαλιστικώτερος τοῦ ἀσιατικοῦ μὲ μιὰ εἰλικρινῇ ἀνώτερη ἀντίληψη περὶ ἀνθρωπίνης ἀξίας καὶ λοιπῶν κοινωνικῶν καὶ ἐθνικῶν ἰδεωδῶν, μὲ μιὰ εὐγενικὴ καὶ φωτισμένη τάση πρὸς διαρκὴ ἀνύψωση τοῦ ἀνθρώπου καὶ καλλιτέρευσιν τῆς κοινωνίας καὶ μὲ ἓνα ἀκράτητο ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὴ σπουδὴ τῶν μεγάλων προβλημάτων τῆς γύρω ζωῆς καὶ φύσεως.

Καὶ τελευταῖα, ἀναφορικῶς γιὰ μᾶς, ὅτι ἡ φυλὴ μας παρ' ὅλη τὴ ζωτικότητά της σὲ ζητήματα πρακτικῆς βιοπάλης καὶ ἰδίως ἀτομικῆς καριέρας, στὸ βάθος τῆς ψυχῆς της, στὴν mentalité της, στὸ φιλοσοφικὸ σκοπὸ τῆς ὑπάρξεως της εἶνε καὶ μένει ἀκόμα ἀσιατικὴ, μὲ ψόφια ὑπόσταση, μὴ μπορῶντας νὰ ἐξυψώσῃ τὸ ἰδανικὸ της παραπάνω ἀπὸ τὴν ἀ π ὸ

κ τη ση ύλικού πλούτου και τούτο πάλε μόνο για ταπεινή ματαιόδοξη επίδειξη και όχι για άλλο ἀψηλότερο σκοπό, που προαπαιτεί πάντοτε ἀνώτερο ἐσωτερικό πολιτισμό.

Αὐτό εἶνε τὸ δικό μου τὸ *credo* ἀπάνω στὸ ὅποιο θὰ δώσω μερικὲς ἀκόμα ἐπεξηγηματικὲς λεπτομέρειες. Γιὰ νὰ καταλάβομε καλὰ τὴ διαφορὰ μεταξύ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ καὶ ἀσιατικοῦ πολιτισμοῦ πρέπει νὰ ἔχωμε πάντοτε ὑπ' ὄψην μας τὶς ιδιότητες τοῦ φεουδαρχικοῦ καὶ ἀστικοῦ λεγομένου καθεστῶτος, τὰ ὁποῖα ἀκριβῶς εἶνε καὶ ἡ βάση: τὸ μὲν φεουδαρχικὸ τοῦ ἀσιατικοῦ, τὸ δὲ ἀστικὸ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ φεουδαρχικὸ καθεστῶς (γεωργικὸ) ὡς γνωστὸ εἶνε πλέον ἀρχέγονο ἀπὸ τὸ ἀστικὸ καὶ στηρίζεται στὴ σκλαβιά τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀναγκαστικὰ ἡ *mentalité* του δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ εἶνε δουλοπαροικιή. Ἀψηλὰ ἀνθρωπιστικὰ ιδεώδη δὲν ὑπάρχουν· ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθέρης κοινωνίας, τῆς πατρίδας, τῆς φυλῆς εἶνε ἄγνωστη. Τὰ κοινωνικὰ ιδεώδη δὲν πᾶν παραπάνω ἀπὸ τὰ συμφέροντα τοῦ πλησιέστερου ἀγᾶ, ἢ ἡγεμόνος, ἢ θρησκευτικοῦ ἀρχηγοῦ, ποῦ συνήθως μάλιστα εἶνε ἀλλόφυλος καὶ ἀλλόγλωσσος. Κάθε ἀνώτερη πνευματικὴ κίνηση, κάθε ἐπιστήμη, κάθε βαθύτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ γύρω ζωὴ καὶ φύση δὲν μπορεῖ βέβαια νὰ ὑπάρχη. Μόνο μιὰ στενόκαρδη φανατικὴ μεταφυσικὴ θρησκομανία ἱκανοποιεῖ τὰ ζητήματα τῆς ψυχῆς καὶ κάποια ἀπλή ἐπικὴ ποίηση δίνει διέξοδο στὶς ἀνάγκες τῆς φαντασίας. Ἡ ψυχικὴ ὑπόστασις ἐνὸς τέτοιου μικρο-φυτοζωικοῦ καθεστῶτος, γεμάτου μὲ πνεῦμα δεσποτισμοῦ καὶ σκλαβιάς, δὲν μπορεῖ παρὰ νᾶνε ἀπελπιστικὴ.

Σκληρότης ψυχῆς, βαρβαρότης τρόπων, ὀνευλάβεια πρὸς τὸ ἄτομο τοῦ ἑτέρου, ἀνελικρινεῖα χαρακτήρος, κρυπτομένη συνήθως πίσω ἀπὸ ὑποκριτικὴ καὶ φλύαρη αἰσθηματολογία, καχυποψία ὅλων πρὸς ὅλους, ἔλλειψη κοινωνικοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ κοινωνικῆς παρρησίας, κτλ. κτλ.

Στὸ ἀστικὸ (βιομηχανικὸ) καθεστῶς ὅλα ἀλλάζουν, ὅλα γίνονται ἀνθρωπινότερα, εὐγενέστερα, εὐρύτερα. Κοινωνικὸ ιδεῶδες ἔχομε τὴν ἰδέαν τῆς Πατρίδας, τῆς φυλῆς. Πολιτικὲς ἐλευθερίες τοῦ ἀτόμου ὅλων τῶν εἰδῶν, ποῦ ἀναγνωρίζουν τὴν ἀνθρώπινὴν του ἀξία καὶ προσπαθοῦν νὰ τὸν ἐξυψώσουν καὶ νὰ τὸν ἐξευγενίσουν. Θρησκευτικὸ αἶσθημα φιλοσοφικώτερα ξεδιαλυμένο καὶ εὐγενικώτερα τονισμένο, στηριγμένο στὴν ἀνεξίτηρη σκέπη καὶ στὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως. Ἡ πνευματικὴ ἐργασία εὐρίσκεται ἐδῶ σὲ ὄργανισμό, πλουσία στὴν τέχνη καὶ λογοτεχνία καὶ ἀκόμα πλουσιώτερη στὴ θετικὴ ἐπιστήμη.

Ἡ ψυχικὴ ὑπόστασις τῆς κοινωνίας εἶνε πιὸ εὐρύτερη ἐδῶ, πιὸ εὐγενική, μὲ ἀνώτερη ἀνθρωπιστικὴ ἀντίληψη καὶ μεγαλειότερη ἠθικὴ πειθαρχία τοῦ ἀτόμου.

Οἱ σχέσεις τῶν πολιτῶν μεταξύ τους εἶνε πιὸ ἀνθρωπινές, πιὸ εἰλικρινεῖς χωρὶς φλύαρη ὑποκριτικὴ αἰσθηματολογία, μὲ περισσότερην τιμιότητα καὶ ἀξιοπρέπεια, καὶ παρ' ὅλη τὴ δεινὴ καὶ πολὺπλοκὴ βιοπᾶλη, μὲ μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ γύρω ζωὴ καὶ φύση, μὲ μεγαλειότερα ἀνθρώπινα ἰδανικά, μὲ ἰσχυρότερο τὸ ἐνστικτὸ τῆς ἀνθρώπινης ἀλληλεγγύης καὶ τὸν πόθο τῆς καλλιτερεύσεως τῆς κοινωνίας.

Ὅποιος ἔχει λιγάκι μελετήσει τὴ γύρω μας ζωὴ καὶ ἀναλύσει εἰλικρινὰ τὸν ἑαυτό του, δὲ θὰ δυσκολευθῇ πιστεῦν νὰ καταλάβῃ ὀρθὰ τοὺς χαρακτηρισμοὺς μου αὐτοὺς καὶ νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὰ συμπεράσματά μου. Ὁ φίλος μου κ. Πετρίδης ὁμως ἀλλοιῶτικα πέρνει τὰ πράγματα. Κατὰ τὴ γνώ-

μη του ὁ ἀσιατικὸς πολιτισμὸς δὲν εἶνε καθόλου ὑλιστικὸς στὴ βάση του καὶ οὕτε καὶ θεοποιεῖ τὴν ὑλικὴ ἐπιτυχίαν τοῦ ἀτόμου, ὥς τὸ μόνο του ιδεώδες. Ὡς ἀποδείξει φέρνει ὅτι ἡ Ἀσία εἶνε ἐκεῖνη ποῦ ἐδημιούργησε τὰ μεγάλα μεταφυσικά θρησκευτικὰ ζητήματα καὶ ἕως σήμερα ἀκόμα κυλῖεται μέσα σαυτὰ, ἀνίκανη καὶ ἀμέθοδη στὰ πρακτικὰ ζητήματα τῆς βιοπάλης ἐν ἀντιθέσει μὲ τὸν θετικὸ καὶ πρακτικώτατο εὐρωπαϊο.

Ἐδῶ γίνεται ὀλοφάνερα μιὰ μεγάλη σύγχυση ποῦ δυστυχῶς τὴν κάνουν πολλοί, ποῦ γελιῶνται ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῶν πραγμάτων. Ὁ φίλος μου συγγέει τὴ θετικότητά καὶ μεθοδικότητά στὴν ἐργασία μὲ τὴν ὑλιστικότητά στὴν ιδεολογία, τὸν ταπεινὸ δηλαδὴ ὑλιστικὸ σκοπὸ τοῦ βίου ἐνὸς ἀτόμου. Μπορεῖ κανεὶς νὰ εἶνε πρακτικὸς, θετικὸς καὶ μεθοδικὸς στὴν ἐργασία του καὶ στὴ βιοπάλῃ του χωρὶς αὐτὸ καθόλου νὰ τὸν ἐμποδίσῃ νὰ ἔχῃ ἀγνή, ιδεαλιστικὴ ψυχὴ, ἀνώτερη ἀντίληψη τοῦ σκοποῦ τοῦ βίου, ἀψηλὰ κοινωνικὰ ιδεώδη καὶ ἡ κοινωνικὴ του δράσις νὰ ξεπερνᾷ τὰ συμφέροντα τῆς ἀτομικῆς του μονάχα φυτοζωίας. Αὐτὸ ἀκριβῶς γίνεται στὴν Εὐρώπῃ, στίς ἀνεπτυγμένους τουλάχιστο τάξεις, ὅπως καὶ σὲ κάθε ἄνθρωπο, ποῦ ἔχει μέσα του κάποιον ἀνώτερον ψυχικὸ πολιτισμὸ καὶ εἰμπορεῖ ἐπὶ τέλους ὁ φίλος μου κ. Πετρίδης νὰ τὸ καταλάβῃ καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸ του καὶ τοὺς νεο-ιδεάτας φίλους του, ὅπου ἀκριβῶς συνδυάζεται ἡ πρακτικότης καὶ μεθοδικότης τῆς καθημερινῆς ἐργασίας μὲ κάποια ἀψηλὰ γενικώτερα κοινωνικὰ ιδεώδη.

Αὐτὸ ἀπλούστατα εἶνε ἀποτέλεσμα ἀνωτέρου ἐσωτερικοῦ πολιτισμοῦ. Στὴν ἀστικὴ Εὐρώπῃ ὅπου ἡ βιοπάλῃ εἶνε εὐρύτερη, ἐπομένως καὶ τὸ σύνολο τοῦ πολιτισμοῦ ἀνώτερο, τὸ παιδί παίρνει ἀπὸ τὸ σχολεῖο καὶ τὴ γύρω ζωὴ μεγαλειότερη πειθαρχία χαρακτηρὸς, καλύτερη μέθοδο ἐργασίας, ἀνώτερη πνευματικὴ, ἠθικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀνάπτυξη, ὥστε, ὅταν μεγαλώσῃ, ἀφ' ἐνὸς μὲν διεξάγει θετικὰ καὶ μεθοδικὰ τὴ βιοπάλῃ του σύμφωνα μὲ τίς μεγάλες ἀνάγκες τοῦ πολὺπλοκου ἐκεῖ βίου, ἀφ' ἑτέρου ὁμῶς ὁ ἴδιος ἀνώτερος πολιτισμὸς τοῦ γεμίζει τὴν ψυχὴ μὲ ἀψηλὰς κοινωνικὰς ιδέας περὶ ἀνθρωπίνης ἀλληλεγγύης, ἀλληλοβοηθείας καὶ καλυτερεύσεως τῆς κοινωνίας, ποῦ ἐπὶ τέλους δὲν εἶνε ἄλλο τίποτε, παρὰ ἓνας ἀνώτερος τρόπος κοινωνικῆς προσαρμογῆς σύμφωνα μὲ τίς ἀνώτερες ἀνάγκες τοῦ ἐκεῖ πολὺπλοκου βίου.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ μεταφυσικά θρησκευτικὰ ζητήματα αὐτὰ δὲν εἶνε μο-νοπόλιο τῆς Ἀσίας, ἀλλὰ ἀναπόφευκτη καὶ μόνῃ ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ ἔκφανσις τῆς φεουδαρχικῆς κοινωνίας. Ὅταν οἱ εὐρωπαῖοι εὐρίσκοντο στὸ ἀρχέγονο φεουδαρχικὸ στάδιο τοὺς, ἐκυλίνοντο ἐπίσης σὲ μεταφυσικὰς θρησκευτικὰς συζητήσεις ποῦ γεμίζουν ὡς γνωστὸν τὴν ἱστορίαν τοῦ μεσαίωνα. Μόλις ὁμῶς ἐξελίχθησαν σὲ ἀστικὴ κοινωνία, ἄφισαν τὴ συννεφώδη μεταφυσικὴ καὶ ἔγιναν θετικοὶ ἐπιστήμονες καὶ πρακτικοὶ ἄνθρωποι. Ἡ Ἀσία ἕως σήμερα, χιλιάδες τώρα χρόνια, μένει στάσιμη στὸ ἴδιο ἀρχέγονο γεωργικὸ φεουδαρχικὸ καθεστῶς· ἐπομένως καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ κυλῖεται ἀκόμα στὰ μεταφυσικὰ σύννεφα. Αὐτὸ ὁμῶς δὲ σημαίνει ὅτι ἔχει ιδεαλιστικώτερο πολιτισμὸ ἀπὸ τὴν πολὺν πιὸ ἐξελιγμένην Εὐρώπῃ.

Αὐτὰ τὰ ὀλίγα ἀρκοῦν θαρρῶ γιὰ τὴν ὥρα γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ καὶ ἂν ὁ φίλος μου κ. Πετρίδης δὲν πείθεται ἀκόμα καὶ θέλει περισσότερες ἀποδείξεις εἶμαι πρόθυμος νὰ τοῦ τίς δώσω ἄλλη φορὰ.

Καὶ τώρα ἐρχόμαστε στὸ τελευταῖον σημεῖο τὸ ζήτημα δηλαδὴ τῆς φυ-

λῆς μας, τῆς Ἑλλάδας μας. Κατ' ἐμὲ ἐπειδὴ ἡ ἱστορία τῆς φυλῆς μας εἶνε πολὺ πολὺπλοκὴ καὶ ἡ ἐξέλιξις τῆς κοινωνίας μας δὲν πέρασε τὰ ἴδια ὀμαλὰ στάδια τῆς συνηθισμένης κοινωνικῆς ἐξελίξεως τῶν ἄλλων κοινωνιῶν ἔχομε ἀποτελέσματα ἀρκετὰ παράδοξα, συγκεχυμένα καὶ ἀντιφατικῶς μικτά. Ἡ ψυχολογία μας πράγματι εἶνε διχασμένη, συγκεχυμένη, διπρόσωπη καὶ μικτή. Ἄλλου εἵμασθε ἰδιορρυθμῶς Ἕλληνες, σύμφωνα μὲ τὶς ξεχωριστὰ συνθήκες τῆς ἱστορίας μας, ἄλλου μᾶλλον ἄστοί, ἄλλου πάλε καθαροὶ ἄσιατι κοὶ φεουδάρχαι.

Τὸ ἐμπορικὸ δαιμόνιο καὶ τὴν πρακτικότητά μας σὲ ζητήματα ἀτομικῆς βιοπάλῃς καὶ καριέρας, καθὼς καὶ τὸ ἰδιόρρυθμο πατριωτικὸ αἶσθημα, τὸ ἐκληρονομήσαμε ἀπὸ τὴν ἰδιόρρυθμην ἱστορίαν μας, καὶ τὴν ψύχωση νὰ ἀφίνωμε τὰ χώματά μας καὶ νὰ περνοῦμε θάλασσες καὶ ὠκεανούς γιὰ ἀτομικὸ πλουτισμὸν τὴν ἔχομε ἀταβιστικῶς βαθεῖα στὸ αἷμά μας, χιλιάδες τώρα χρόνια.

Εἶνε τὸ κατ' ἐξοχὴν φυλετικὸ δαιμόνιόν μας καὶ ἡ βάσις τῆς δράσεως καὶ τοῦ ἰδανικοῦ μας. Αὐτὸ βέβαια ἀντιπροσωπεύει κάποια ἐνέργεια καὶ ζωτικότητα. Εἶναι ὅμως μονομερὲς καὶ δὲ στηρίζεται σὲ φυσικὴ τοπικὴ κοινωνικὴ ἀνάγκη. Εἶνε κατιτὶ ποῦ κρέμεται στὸν ἀέρα, δὲν ἔχει τὰ φυσικὰ του ἐξαρτήματα, εἶνε ἓνα ἀσυνείδητο ἀταβιστικὸ ἔνστικτο, ποῦ δὲν κατ' ὀρθὴν ὁρᾷ νὰ προσαρμοσθῇ οὔτε μὲ τὶς σημερινὰς τοπικὰς ἀνάγκας τῆς φυλῆς μας, καὶ οὔτε μὲ τὸ ἐπίπεδο τῆς ἐπιστημονικῆς μορφώσεως τῆς γύρω ἀστικῆς εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας. Στὴν κοσμοπολιτικὴ καὶ ἀριβιστικὴ αὐτὴ ψύχωση χάνεται ὅλη ἡ ἐνέργεια τῆς φυλῆς μας καὶ δὲν τῆς μένει πλέον οὔτε καιρὸς οὔτε διάθεσις οὔτε γνώσις γιὰ ἄλλα ἀψηλότερα πράγματα.

Ἡ ψυχὴ τῆς φυλῆς μας μένει ἕως σήμερα ἀκόμη ἀκαλλιέργητη καὶ ὀλότελα ξένη σὲ ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἀψηλά κοινωνικά καὶ φιλοσοφικά ἰδεώδη ποῦ μὲ τόσους κόπους καὶ ἀγῶνες ἐδημιούργησε ἡ νεώτερη εὐρωπαϊκὴ ἀστικὴ κοινωνία. Καὶ ὅταν ἀκόμα τὰ ἀκούμε καὶ τὰ μαθαίνομε στὰ ταξίδια μας καὶ στὴν ἐπικοινωνίαν μας μὲ τοὺς εὐρωπαίους, δὲν τὰ δέχεται ἡ ψυχὴ μας, τὰ χεῖλῃς μας τὰ προφέρουν, ἀλλὰ τὸ αἷμά μας τὰ ἀποκρούει, γιατί εἶνε κατιτὶ ξένο στὴν ἰδυσυγκρασίαν μας, ποῦ πέρα καὶ πέρα εἶνε ἀτομιστικὴ, ἀντικοινωνικὴ, ἀριβιστικὴ, καὶ ὑπνωτισμένη μόνον μὲ τὸ πλουτοκρατικὸ ἰδεῶδες, ποῦ εἰλικρινὰ θαυμάζεται καὶ θεοποιεῖται ἀπὸ ὅλους μας. Ἡ ἀπώτερη λοιπὸν ὑπόστασις τῆς ψυχῆς μας καὶ τὰ κοινωνικά μας ἰδεώδη εἶνε ταπεινά, ὑλιστικά, ἄσιατικά ποῦ τὰ ἀπαντᾷ κανεὶς συνήθως σὲ φεουδαρχικὰ κοινωνίες. Εἴμεθα λοιπὸν ἓνα μίγμα ἀσιατισμοῦ καὶ ἰδιορρυθμοῦ ρωμεισμοῦ, ποῦ ὀλίγο μοιάζει τὸν γνήσιον σημερινὸν ἀστικὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν. Γι' αὐτὸ ἡ ψυχὴ μας εἶνε νεκρὴ καὶ ἀπαθὴς σὲ μεγάλες κολεκτιβιστικὰς κοινωνικὰς ἰδέας, ἀδιάφορη στὴν ἀνιδιοτελεῖ σπουδὴ τῆς γύρω φύσεως καὶ ἀνίκανη νὰ ἀφοσιωθῇ στὴν καθαρὴν ἐπιστήμην, χωρὶς συμφεροντολογικὴ ἐκμετάλλευσίς της. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ τρόποι μας ἀκόμα εἶνε ἀσιατικοί, δεσποτικοί, ἀνελευθεροφρονεῖς, βάρβαροι, χωρὶς καμιά ἀνώτερη ἡθικὴν πειθαρχίαν. Αὐτὰ ὅλα ἐννοεῖται θὰ ἀλλάξουν τότε μόνον ὅταν ἡ κοινωνία μας γίνῃ ὀλότελα ἀστικὴ, βιομηχανικὴ καὶ μεγαλοεμπορικὴ, ὅταν λείψουν τὰ φεουδαρχικὰ μικρογεωργικὰ στοιχεῖα, ὅταν τὸ εὐρωπαϊκὸν ρεῦμα ἰσχυρότερα πλημμυρίσῃ τὸν τόπον μας, ὅταν ὁ κοινωνικὸς μας βίος γίνῃ εὐρύτερος καὶ ἡ βιοπάλῃ πολυπλοκώτερη, ὥστε νὰ συμπαρασύρῃ ὅλα τὰ πατριαρχικὰ στοιχεῖα ποῦ εἶνε ἰσχυρὰ ἀκόμα στὴν Ἑλλάδα, καὶ ὑποβάλῃ τὸν ὅλον τὸν εἶδὼν τὶς προλήψεις καὶ

βαρβαρότητες, όταν ἐπὶ τέλους θεωρήσῃ ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ τέχνη καὶ ὅλος αὐτὸς ὁ ἰσχυρὸς ἄνεμος πνίξῃ ἢ τουλάχιστο φέρῃ ἀντιπερισπασμὸν στὰ τυχοδιωκτικὰ πλουτοκρατικὰ ἔνστικτα, ποῦ ἕως σήμερα ἀκόμα κυριαρχοῦν τῇ μοῖρᾳ τῆς φυλῆς μας. Ἐγώ, ὡς εἰλικρινὴς ὁπαδὸς τῆς ἐξελίξεως, ἐλπίζω ὅτι ὅλα αὐτὰ μιὰ μέρα θὰ γίνουν, διότι οἱ ἀνάγκες τῆς παγκοσμίου κοινωνικῆς ἐξελίξεως εἶνε τόσο δυνατές, τόσο ἐπιτακτικές, ὥστε ἀναγκαστικὰ συμπαρασύρουν ὅλους εἰς τὸν ἴδιο δρόμο τῆς τεχνικῆς προόδου, ἐπομένως καὶ εἰς τὰ ἴδια ἀχνάρια τοῦ ψυχικοῦ πολιτισμοῦ, ποῦ τὸν ἐδημιούργησε καὶ τὸν διευθύνει ἡ σημερινὴ ἐξελιγμένη εὐρωπαϊκὴ ἀστική κοινωνία.

ΚΑΙΡΟ, 28 ΙΙΙ 14.

Γ. ΣΚΛΗΡΟΣ

Η ΕΡΕΥΝΑ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Μοῦ φαίνεται λίγο δύσκολο νὰ μπορέσει νὰ δώσει κανεὶς ἀποφασιστικὰς ἀπάντησεις στὴν Ἑρευνὰ τῶν «Γραμμάτων.» Καὶ τοῦτο γιὰ τὰ ἱστορικὰ προβλήματα, ἰδιαίτερα μὲ μελλοντικὴ ἔννοια τῆς λέξης—πράγμα πού ἴσως παραξενεύει κομμάτι—σὰν ἐξεταστοῦνε μὲ αὐστηρὴ πειθαρχία Σκέψης, δὲν ἐπιτρέπουνε μαθηματικὴ καὶ προκαταβολικὰ ἐπαληθεύσιμη λύση.

Στέκοντας πού ἡ Ἱστορία δὲν κάνει παρὰ καταγραφὴ γεγονότων, πού πολλὰς φορὰς δὲν εἶνε καὶ τέλεια ἀκριβὴς γιὰ τὰ ντοκουμέντα πού ἀπάνω σ' αὐτὰ βασιζέται δὲν εἶνε πάντοτε τέλεια ἀκριβὴ, πού δὲν εἶνε νομοθετικὴ, δηλαδὴ δὲ βάζει γενικοὺς νόμους σὰν τὴ Στερεομετρία ἢ τὴ Χημεία λόγου χάρι, κάθε ἀλόπειρα γιὰ λύση μελλοντικοῦ προβλήματος δὲν φαίνεται πολὺ-πολὺ δυνατὴ. Γιὰ νὰ βγάλει κανεὶς νόμους ἀπὸ ἓνα φαινόμενο ὁποιοδήποτε, πρέπει αὐτὸ τὸ φαινόμενο νὰ ἐπαναλαμβάνεται ἢ νὰ μπορεῖ νὰ ἐπαναλαμβάνεται σταθερὰ μὲ τοὺς ἴδιους ὅρους καὶ τὸν ἴδιο τρόπο. Γίνεται αὐτὸ τὸ πρᾶγμα στὴν κατηγορίᾳ τῶν φαινομένων πού ὅλα μαζί κάνουνε τὴν Ἱστορίαν; Δὲν τὸ πιστεύω. Γιὰ ἓνα Ἀννίβας ἢ ἓνα Καῖσαρ, ἓνα Περσικὸς ἢ ἓνα Καρχηδονικὸς πόλεμος, μὲ τίς ἰδιάζουσες συνθήκας τους, δὲν ἐπαναλαμβάνονται σὰν ἓνα φαινόμενο σταθερὸ, πού ἀπ' αὐτὸ μὲ τὴ λογικὴ νὰ βγάλομε τὸ νόμο, ὅπως ἀπὸ τὸ φαινόμενο τοῦ πεσίσματος κάθε ἀντικείμενου σὰν τὸ ἀφίσομε ἐλεύθερο, φαινόμενο πού ἐπαναλαμβάνεται καὶ μπορεῖ νὰ ἐπαναληφτεῖ, βγάζομε τὸ νόμο τῆς πτώσεως τῶν σωμάτων. Κι' ὁ νόμος αὐτὸς θὰ εἶνε πού θὰ μᾶς ὁδηγήσῃ μὲ ἀσφάλεια στὴ λύση τοῦ σχετικοῦ προβλήματος μὲ τὴ σειρά τῶν φαινομένων πού κυβερνᾷ.

Ἴσως πεῖ κανεὶς πὼς μερικὰ ὁμαδικὰ ἢ καὶ μοναχικὰ ἀκόμη ἱστορικὰ φαινόμενα, ἐπαναλαμβάνονται μὲ κάποια σταθερότητα. Βέβαια, σὲ μερικὰς γενικὰς καὶ ἀδρεῖς γραμμὰς, μὰ τότες πρόκειται γιὰ φαινόμενα πού ὑπάρχουναι ὅχι περὶ τὴν Ἱστορίαν μὰ τὴν Κοινωνιολογίαν. Μὰ καὶ αὕτη ἀκόμη μοῦ φαίνεται δὲ μπορεῖ νὰ δώσει ἀπάντησις θετικὴ στὰ προβλήματα τῆς «Ἑρευνας». Τόσοι νέοι παράγοντες ὕλικοι καὶ ψυχικοὶ θὰμποῦνε στὴ μέση μὲ τὸ χρόνον, παράγοντες πού οὔτε τοὺς ξέρομε σήμερα καὶ οὔτε μπορούμε νὰ τοὺς ξέρομε μὲ βεβαιότητα ἀπὸ πρὶν, πού ἡ λύσις αὐτῶν τῶν προβλημάτων κάθε ἄλλο παρὰ καθάρια ἐπιστημονικὴ σκέψις θὰ ἀκολουθήσῃ. Ἄλλωστε ἡ Κοι-

ωνιολογία βρίσκεται σὲ ἀρχικά στάδια ἂν δὲ γελοιῶμαι, ποὺ δὲν πιστεύω νὰ εἶνε σὲ θέση νὰ μᾶς δώσει μεγάλες ὁδηγήτρες γραμμές.

Καὶ αὐτὴ εἶνε ἡ μιὰ πείθαρχία σκέψης ποὺ μπορεῖ ν' ἀκολουθήσει κανεῖς στὴν ἐξέταση τῶν ζητημάτων τῆς «Ἐρευνας». Κοντὰ σ' αὐτὴ ὅμως ὑπάρχουνε καὶ ἄλλες.

Σύμφωνα μὲ κάποια ἀπ' αὐτές, δυὸ ὄργανα ἔχομε στὴ διάθεση μας : τὸ Ν ο ὕ καὶ τὴ Δ ι α ί σ τ η σ η. Ὁ Ν ο ὕς εἶνε ἐκεῖνος ποὺ σὰν ἀπόλυτος δεσπότης θὰ ξετάσει τὴν ἄψυχῃ ὕλη, καὶ θὰ μᾶς φωτίσει σ' ὅλα τὰ προβλήματα τὰ σχετικὰ μὲ αὐτή. Ἡ Δ ι α ί σ τ η σ η ἀδιαφιλονίκητη βασιλίσσα τῆς ζωντανῆς ὕλης θὰ μᾶς ἀνοίξει τὶς θύρες γιὰ νὰ μπούμε στοὺς μαγικούς της κήπους. Αὐτὴ λοιπὸν τὴ Δ ι α ί σ τ η σ η θὰ ἐπικαλεστεί κανεῖς γιὰ τὴ λύση τῶν προβλημάτων τῆς «Ἐρευνας».

Ἀτομικὰ δὲ συμπαθῶ καὶ πολὺ-πολὺ αὐτὰ τὰ κομμάτι μυστικιστικὰ σύγχρονα ρεύματα, ἂν καὶ δὲν τὰ ἀποκρούω καὶ δὲν τοὺς ἀρνοῦμαι τὴν ἀξία τους· μὰ προτιμῶ τὴν ξ ἄ σ τ ε ρ η σ κ έ ψ η ποὺ μᾶς ἦτανε ἴσα μὲ τώρα τόσον ἀσφαλὲς ὁδηγός. Αὐτὴ τὴ μέθοδο μ' ἀρέσει νὰ βλέπω ἐφαρμοζόμενη καὶ στὰ φαινόμενα τῆς ψυχικῆς ζωῆς, ἀπὸ τὰ κατώτερα καὶ ἀπλούστερα, ἴσα μὲ τὰ ἀνώτερα καὶ πολυπλοκώτερα. Καὶ τότες, ἀντὶ κάτι σχήματα πλοῦς ποὺ μ' αὐτὰ ζητοῦν νὰ μᾶς ἱκανοποιήσουνε τὰ ποικιλόμορφα ρεύματα τοῦ σύγχρονου ἐσωτερισμοῦ, θὰ ἔχομε—ἀργὰ καὶ μὲ κόπο βέβαια—ὀλοκάθαρους γεωμετρικὲς γραμμές. Κοντὰ σ' αὐτὰ καὶ κάτι ἄλλο σημαντικό : Στὴν αὐστηρὴ πειθαρχία τῆς σκέψης ἔχομε τέτοια κριτήρια, ποὺ τὸ σφάλμα ἔχει κανεῖς πολλὲς πιθανότητες νὰ τὸ ἀποφύγει. Στὴ μυστικὸ-παθητικὴ ὅμως σκέψῃ ποὺ τὸ ἐσωτερικὸ ἐκείνο κάτι σὰν τὸ σοκρατικὸ δαιμόνιο εἶναι ὁ μόνος καὶ ἀπόλυτος κριτὴς, ποὺ θὰ βρεθοῦνε τὰ κριτήρια ; Μόνο γιὰ μεγαλοφυΐα δὲν εἶνε ἐπικίνδυνες τέτοιες μέθοδοι. Ἔτσι νομίζω τουλάχιστο.

Ἐνὰ ἐπιχείρημα μοῦ φαίνεται πὼς μπορεῖ κανεῖς νὰ ἀντιτάξει στὸν ἴσα μ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ὑποκειμενικὸ σκεπτικισμό ! Ἄς παραδεχοῦμε γιὰ μιὰ στιγμὴ, πὼς οἱ ἀπάντησες στὴν «Ἐρευνα» θὰ εἶνε ἰδέες ποὺ θὰ πηγάζουνε περὶ πολὺ ἀπὸ τὰ αἰσθήματα ἢ γενικὰ ἀπὸ τὴν ὑποσυνειδητὴ ζωὴ μας ὡς Φυλῆς, παρὰ ἀπὸ μακρινὴ καὶ καλομελετημένη ἐξέταση, καὶ πὼς γι' αὐτὸ ἡ ἀξία τους θὰ εἶνε ἀξία πύθων. Μὰ οἱ πύθωνι Φυλῆς εἶνε συνήθως τόσο βαθεῖα ριζωμένοι, ποὺ ἡ Φυλὴ αὐτὴ μοιραῖα θὰ προσανατολίσαι τὴ δράση της στὴν πραγματοποίηση τους· καὶ ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος τόσο στὴν ὁμαδική του ὅσο καὶ στὴ μοναχική του ὑπόστασις συχνά-πυκνά ἐκεῖνο ἐπιτυχαίνει ποὺ δυνατότερα ποθεῖ, κατὰ πᾶσα πιθανότητα καὶ ἡ Φυλὴ μας θὰ ἐπιτύχει τὴν πραγματοποίηση τῶν πύθων της. Τότες λοιπὸν καὶ οἱ γνώμες ποὺ ἐκφράζονται σήμερα γιὰ τὴ μελλοντική μας κατεύθυνση, καὶ ποὺ καθρεφτίζουνε τὴ φυλετικὴ μὲν ψυχικὴ κατάστασις, καὶ ποὺ γιὰ μιὰ στιγμὴ ὑποθετικὰ καὶ σκόπιμα θεωρηθῆκανε ἀπλοὶ πόθοι χωρὶς βαρύνετα, ἀποχτοῦνε μεγάλη σημασία ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρόβλεψη τῆς μελλοντικῆς σταδιοδρομίας τῆς Φυλῆς μας, καὶ μᾶς δείχνουνε πειὰ θὰ εἶνε αὐτὴ· μὲ πιθανότητα ἐννοεῖται πάντοτε.

Ἦθελα νὰ παρατηρήσω κάτι στὸ τελευταῖο ἐρώτημα τῆς «Ἐρευνας». Ἐκεῖ διαβάζω τὸ ἀκόλουθο : «ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς τὸν ὁποῖον θεληματικὰ ἢ ἄθελα, συνειδητὰ ἢ ἀσυνειδητὰ ποραδεχτήκαμε, θὰ κομίσει καὶ τὰ τελευταῖα του ἀποτελέσματα, προκαλοῦντα τὴν ἀντίθεσιν τῆς ἐπιστημονι-

κῆς σκέψης μετὰ τὴν θρησκευτικὴν ἰδεολογίαν ; Ὁ Μοῦ φαίνεται πὼς αὐτὴ ἡ ἀντί-
θεση ποὺ παρουσιάζεται σὰν σταθερὸ φαινόμενο, σὰν ἀλγεβρικός νόμος, δὲν
εἶνε καὶ πολὺ-πολὺ σύμφωνη μετὰ τὰ γεγονότα. Σήμερα, σὲ ἐποχὴ δηλαδὴ ποὺ
οἱ θετικαὶ ἐπιστῆμες βρίσκονται σὲ ἓνα φωτεινὸ σημεῖο τῆς ἐξέλιξης τους,
δὲν ἔχομε παράλληλον καὶ ἓνα ὁρμητικὸ ρεῦμα μ υ σ τ ι κ ι σ μ ο ὺ ποὺ ἐκδη-
λώνεται ἀρκετὰ καθάρια καὶ στὴ φιλοσοφικὴ σκέψιν ἀκόμη ; Μήπως σὲ ἓνα
ἀπὸ τὰ πειρὰ πολιτισμένα ἔθνη τῆς Δύσης δὲν παρατηρεῖται σήμερον μιὰ θρη-
σκευτικὴ ἀναγέννησις ; Σὰν διάψευσις μάλιστα τοῦ νόμου ποὺ βρίσκεται στὸ
τελευταῖον ἐρώτημα τῆς « Ἑ ρ ε υ ν α ς » ἔρχονται τὰ λόγια τοῦ Ριου (1)
ποὺ βεβαιώνουν πὼς ὑπάρχει στὴ Γαλλίαν μιὰ θρησκευτικὴ ἀναγέννησις ποὺ
ξεδηλώθηκε ποικιλόμορφα, ποὺ εἶνε αἰσθητὴ καὶ ποὺ δὲν ἀμφισβητεῖται ἀπὸ
τὴν κριτικὴν.

Μὰ αὐτὸ ποὺ ἀφορᾷ ὁμαδικὰ ἓνα ἔθνος σὲ μιὰ ὥρισμένη ἐποχὴ, εἶνε
ἀλήθεια καὶ γιὰ ἄλλες ὁμάδες καὶ σὲ ἄλλες ἐποχές, ὅπως εἶνε ἀλήθεια καὶ
γιὰ ἄτομα μερικῶν ἐποχῶν. Ἄν ἀρχίσομε ἀπὸ τὰ σύγχρονα θὰ βροῦμε μεγά-
λους ἐπιστήμονες ποὺ εἶνε ταυτόχρονα τέλειες θρησκευτικαὶ ὑπάρξεις. Ἀπὸ
τοὺς παλιούς ὁ Πασκάλ, ὁ Νεύτων καὶ ἄλλοι, νομίζω πὼς ἀρκοῦνε.

ΠΑΥΛΟΣ Α. ΠΕΤΡΙΔΗΣ

ΔΗΜ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ : ΟΙ ΑΠΟΓΟΝΟΙ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ Γ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ & Κ. ΚΟΥΚΛΑΡΑ
ΑΘΗΝΑ 1914 - ΟΔΟΣ ΣΤΑΣΙΟΥ 42 - ΔΡΑΧΜΕΣ 2

Μιὰ συμβουλὴ θάδιναν στὸν Ταγκόπουλον πρὶν νὰ τύπωνε τοὺς « Ἀπογό-
νους »—χωρὶς δὰ νὰ ἔχω τὴν ἀπαίτησιν πὼς εἶχε καμμιάν ἀνάγκη νὰ μοῦ ζη-
τήσῃ τὴ γνώμην μου— καὶ ἄς μὴ νομίσῃ πὼς θὰ τοῦ ἔλεγα νὰ μὴ τοὺς δημο-
σιέσῃ—αὐτὸ οἴγουρα δὲ θὰ ἦταν δική μου δουλειὰ καθόλου μὰ θὰ τὸν
συμβούλευα νὰ μὴ κολλοῦσε μπροστὰ στὸ νέο του ἔργο ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ
πρόλογου του, ποὺ γράφει πὼς τὸ ρομάντζο του αὐτὸ πιάστηκε μαζὶ μετὰ τὸ
πρῶτον δράμα του « Ζωντανοὶ καὶ Πεθαμμένοι » στὰ 1905, καὶ πὼς ὁ κυριώτε-
ρος ἥρωας τοῦ νέου βιβλίου του ὁ Λάμπρος—στὸ ρομάντζο αὐτὸ ἐνεργεῖ ἐκεῖ
ποὺ στὸ δράμα μόνον σκέφτεται.

Καὶ τὴ συμβουλὴν αὐτὴν θὰ τὴν ἔδιναν ὅχι γιὰτὶ νομίζω πὼς δὲν ἔπρεπε
νὰ μᾶς ξαναθυμίσῃ τὸ πρῶτον δράμα του—τοῦναντίον εἰλικρινὰ παραδέχουμαι
πὼς τοῦ ἀξίζει νὰ μὴ λησμονηθεῖ πέρα-πέρα, μὰ γιὰτὶ νομίζω πὼς δὲν ἔ-
πρεπε νὰ ὁμολογήσῃ ὁ συγγραφέας πὼς τὸ ρομάντζο αὐτὸ ὑφαίνεται ἀπὸ τὰ
1905 γιὰ νὰ βγῇ σὲ φῶς στὴ σημερινὴν φόρμα του. Καὶ γιὰ νὰ ἐξηγηθῶ καλ-
λίτερα.

Τὸ δραματάκι του πρέπει νὰ ἀναγνωρίσουμε πὼς σημείωσε ἀρκετὴ πρόο-
δον στὴ δραματικὴν μας φιλολογία καὶ πὼς γράφηκε πολὺ πρὸ εὐσυνείδητα
ἀπὸ ἄλλα σύγχρονά του ἔργα. Καὶ χωρὶς νὰ θέλω νὰ ἔχω τὴν ἀξίωσιν πὼς ἡ
κριτικὴ μου θὰ κάμῃ εἴτε κρῖον εἴτε ζέστη στὸ συγγραφέα του, ποὺ φρόντισε

(1) Gaston Riou - Le Matérialisme actuel 1913 - Du naturalisme
à l'idéalisme p. 153. Bibl. de phil. scient. Ern. Flammarion Editeur
Paris.

νά εἶνε πάντα ἐφοδιασμένοις μὲ πιστοποιητικά καλῆς τέχνης ἀπὸ μεγάλους καὶ τρανοὺς—ὡς τόσο ἐπιθυμῶ νὰ τονίσω σὲ λίγα λόγια πὼς τὸ δράμα του στέκεται σὰν λογοτεχνικὸ ἔργο πολὺ καλὰ καὶ πὼς ἂν καὶ δὲν παρουσιάζει καμμιὰ μὰ ἀπολύτως καμμιὰ δράση, ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μεριὰ πάλι ἔχει μερικά προτερήματα ποὺ φτάνουν γιὰ νὰ μᾶς διαθέσουνε συμπαθητικὰ γιὰ δαῖτο, καὶ τὰ προτερήματα αὐτὰ εἶνε - μιὰ ἐπιτυχημένη καὶ φυσικὴ ρύθμιση τοῦ ἔργου, καὶ ὁ γοργὸς καὶ ἰσορροπημένος διάλογός του—ποὺ μᾶς παρουσιάζει, κάτω ἀπὸ κάμποσες βαθεῖες ἰδέες καὶ σκέψεις πάνω στὴ ρωμαϊκὴ ψυχολογία, τὴ μεγάλη τοῦ συγγραφέα πιθυμιὰ νὰ μᾶς δεῖξει μὲ τὸν ἥρωά του Λάμπρο πόσο δύσκολο εἶνε στὴν Ἑλλάδα ἄθρωποι μὲ χαραχτήρα νὰ εὗρουν ἀποκοῦμπι καὶ ὄχι καταδίωξη στὸ ἐχθρικό περιβάλλον τῆς ὑποκριτικῆς καὶ ἀχαρακτήριστης νεο-ἐλληνικῆς κοινωνίας τῶν τάχατες ἀνεπτυγμένων.

Καὶ ἔτσι πιά ὁ Ταγκόπουλος θέλοντας νὰ ὑφάνει στερεότερα καὶ θετικότερα πάνω στὸ μοτίβο ποὺ περνᾷ καὶ ξαναπερνᾷ ἀδιάκοπα μέσα στὰ λόγια τῶν προσώπων τοῦ δραμάτου του, πὼς κατάρτα τῶχουνε οἱ Ρωμαῖοι νὰ τρώγονται πάντα ἀναμεταξύ τους, καταπιάνεται μὲ τὸ ρομάντζο ποὺ σ' αὐτό, σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόσχεση ποὺ μᾶς δίνει στὸν πρόλόγό του, ἔπρεπε νὰ στήσει μπροστά μας ὀλοφάνερη μιὰ πραγματικὴ καὶ θετικὴ δράση τοῦ ἥρωα του.

Καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσω πὼς δὲν τὰ κατάρφερε καὶ τόσο σ' ἔκεινο ποὺ καταπιᾶστηκε. Ὁ Λάμπρος τοῦ ἔακολουθεῖ καὶ στὸ ρομάντζο νὰ μὴ μᾶς δεῖχνει πραγματικὴ δράση - γιὰτὶ πιστεύω νὰ ξεχωρίζει κι' ὁ συγγραφέας πὼς ἄλλο πρῶμα εἶνε νὰ λέει κανεὶς λόγια—ἄλλο πρῶμα νὰ ἐνεργεῖ πραγματικὰ καὶ ἄλλο τέλεια διαφορετικὸ πάλι νὰ λένε γιὰ κάποιο πὼς κάνει κάτι τι. Καὶ μοῦ φαίνεται πὼς τὸ τελευταῖο μόνο συμβαίνει στοὺς «Ἀπογόνους». Θὰ πιθυμοῦσα νὰ μοῦδειχνε—καὶ ἔχω ὅλη τὴν καλὴ θέληση νὰ πειστώ — κάποια περιγραφὴ μιᾶς κτυπητὰ ζωντανῆς ἐνέργειας τοῦ Λάμπρου του. Κάποια ζωγραφιά ἀπὸ κομμάτι ζωὴ ποὺ νὰ σὲ κάνει νὰ θαμιάσεις, τὴ δύναμη, τὴν ὁμορφιά τοῦ πραγματικοῦ ἀγῶνα του.

Μὰ μοῦ φαίνεται πὼς καὶ σὲ κάτι ἄλλο ἀπότηχεν ὁ συγγραφέας. Τὸ πὼς κατάρφερε δηλαδὴ ὕστερα ἀπὸ ἑννιά χρόνων σκέψη, ἢ ψυχολογία τοῦ χαραχτήρα τῆς ἡρώιδος του Χάρης, ποὺ ξεχώριζε κάμποσο παραστατικὰ μέσα στὸν καλὰ ἁρμονισμένο διάλογο τοῦ δραματικοῦ του δοκίμιου, ν' ἀρχίζει πιά νὰ μᾶς φαντάζει σὰν κρυμμένη κάτω ἀπὸ νέφαλα μέσα στὸ ἰσορροπημένο—σὰν ποὺ τὸνομάζει ὁ ἴδιος ὁ Ταγκόπουλος—ρομάντζο του.

Ἄς προσπαθοῦσε τότε τὸ κάτω τῆς γραφῆς νὰ μᾶς ζωγράφιζε κάπως σὲ πὸ φανταχτερὲς γραμμὲς τὸ συμπαθητικὸ προσώπακι τῆς Ἑλενίσσας, ἀφοῦ μᾶς τὴν παρουσίαζε γιὰ τὴν ἀξία μαθήτρα τοῦ Λάμπρου ποὺ στὴ σκέψη τοῦ συγγραφέα πρέπει νὰ εἶνε γιὰ μᾶς τὸ μοντέλο τῆς μελλοῦμενης νεο-ρωμιοπούλας.

Στὸ ἔργο αὐτό, ἔξωρα ἀπὸ μιὰ συνηθισμένη σὲ ὅλα τὰ Ἀθηνεῖα ρομάντζα περιγραφὴ τῆς ὑπέροχα μαγευτικῆς ἀποψῆς τῆς Ἀττικῆς χαριτωμένης φύσης, ὅταν τὴν ἀπολαβαίνει κανεὶς ἀπὸ τοὺς λόφους ποὺ χορησιμεύουν γιὰ πιστοὶ φυλάκοι τοῦ θείου Παρθενώνα—μὰ κι' αὐτὴ, περιγραφὴ ποὺ μοῦ γεννᾷ στὸ νοῦ μιὰ νοσταλγικὴ πιθυμιὰ γιὰ τὶς ζωντανὲς ἀλήθεια σελίδες τῆς Κερένιας Κούκλας τοῦ Χρηστομάνου—δὲν μπορῶ ν' ἀφίσω ἀπαράτηρητὴ τὴν περὶ καὶ ἄτονη ἀπεικόνιση μιᾶς ὑποδοχῆς στὴν ἐργατικὴ Λέσχη. Σὲ δαῦτὴ θέλησεν ὁ συγγραφέας νὰ σατυρίσει—χιουμοριστικὰ κατὰ τὴ γνώμη του, μὰ δὲν ξέρω κι' ἂν πέτυχε—τὴν κοκκορόμυαλη καὶ κακορρίζικη ζούλια τῶν ρωμιῶν

ποῦ στάληθεια πάντα οὐρλιάζουν σάν τὰ λυσσάρικα ζαγάρια τὸν καιρὸ τῆς πανσέληνου.

Θὰ εἶχα τὴν ἀξίωση ἀκόμα ὁ Ταγκόπουλος νὰ μᾶς ἔδινε μὲ περισσότερη συγκίνηση καὶ φροντίδα τὴν περιγραφή τῶν ὤμορφων πρώτων στιγμῶν τοῦ ἁγίου ἐνθουσιασμοῦ ποῦ ξέσπασε στὴν Ἀθήνα ἅμα κηρύχτηκε πιά ὁ πόλεμος. Καὶ γι' αὐτὸ θᾶκανε καλλίτερα ἴσως νὰ μὴ καταπιανόταν καθόλου μὲ τὴν ὥραία αὐτὴ ἀνάμνηση γιατί οἱ λίγες σελίδες ποῦ κόλλησε στὸ τέλος τοῦ βιβλίου του μοῦ θυμίζουν ἀναγκαστικά μερικά ἀποτυχημένα ἔργα τῆς πολεμικῆς μας φιλολογίας τῶν τελευταίων μηνῶν.

Μοντέρνο εἶνε τὸ ρομάντζο αὐτὸ στὴν ἐξωτερικὴ του φόρμα γιατί τὸν συγγραφέα του καθόλου δὲν τὸν σκοτίζει ἡ σκέψη νὰ μᾶς ἀποτελειώσῃ τὴν ἱστορία του, δὲν τὸ θεωρεῖ ὑποχρέωση του νὰ μᾶς πεῖ τὸ τί θὰ ἀπογένην οἱ διάφοροι ἥρωες τοῦ ἔργου του. Σταματᾷ τὸ γράψιμο τῇ στιγμῇ ποῦ νόμισε πὼς ἀρκετὰ πλούσιο κἀντρο ἔβαλε γύρω ἀπὸ τὴν εἰκόνα τῆς ζωῆς μιᾶς μερίδας τῆς κοινωνίας ποῦ ζήτηξε νὰ μᾶς ζουγραφίσει.

Μὰ καὶ κᾶτι ἄλλο ὡς τόσο μυρίζει συγκαιρίτικο πνεῦμα σάν προσέξουμε στὴν οὐσία πειὰ τοῦ ρομάντζου του. Εἶναι οἱ σύγχρονες κοινωνιολογικὲς θεωρίες ποῦ πρωτοπαλλήκαρο τοὺς μᾶς φαντάζει στοὺς «Ἀπογόνους» ὁ Λάμπρος.

Τὸ γλωσσικὸ μέρος τῶν Ἀπογόνων σταλήθεια δὲν ἔχει κανένα ψεγάδι· φαίνεται δᾷ ὀλοφάνερη ἡ μεγάλη προσοχὴ τοῦ συγγραφέα ν' ἀκολουθήσῃ πιστὰ τίς διδαχὲς τοῦ μεγάλου δασκάλου του Ψυχάρη. Καὶ γιὰ συμπέρασμα ἂν πάρουμε τοὺς «Ἀπογόνους» σάν μιὰ προσπάθεια δὲν μπορούμε νὰ τοὺς ἀρνηθοῦμε κάποια ἐπιτυχία. Μὰ γιὰ βέβαια δὲν πιστεύω πὼς ὁ Ταγκόπουλος ὕστερα ἀπὸ τὴν φιλολογικὴ ἐργασία ποῦ μᾶς παρουσίασε ὡς τώρα θὰ μείνῃ εὐχαριστημένος μὲ τὴν ἀναγνώριση αὐτὴ καὶ οὔτε πρέπει νὰ μείνῃ.

Κ. Ν. ΠΑΠΠΑΣ

ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

Ἐάν ὑποθέσουμε πὼς εἶνε ἀσυζήτητο ὅτι σκέψη καὶ φιλολογία δὲν γίνονται οὔτε μὲ ἐπιρροὲς ἰσχυρῶν οὔτε μὲ συνεταιρισμούς καὶ συνασπισμούς, τότε ἀμέσως ξέρουμε ἀπὸ τὸρα ὅτι δὲν πρέπει νὰ περιμένουμε ἀπὸ τὴν Ἑταιρίᾳ τοῦ Ἐθνικοῦ θεάτρου ποῦ ἰδρύθηκε στὴν Ἀθήνα νὰ μᾶς παρουσιάσῃ τίποτε περισσότερο ἀπὸ κεῖνο ποῦ ἔχουμε ὡς τώρα νὰ ἐπιδειξοῦμε στὸ θεατρικὸ ζήτημα καὶ ἡ ἐπίδραση τῆς θῆ θὰ ἔχει καὶ ἐξαιρετικὴ σημασία.

Τῇ γνώμῃ αὐτῇ φαίνεται πὼς παραδέχτηκαν πολλοὶ καὶ ἀπὸ τοὺς πρὸ καλοῦς μας λογίους ἂν πιστέψουμε τὰ ἄρθρα ποῦ γράφτηκαν στὰ φύλλα (καὶ ἰδιαίτερα τὰ τέσσερα ἄρθρα τοῦ Ἄριστου Καμπάνη), ποῦ ὅλα προδίδουν κάποια ἀπαισιοδοξία καὶ κάποια δυσπιστία ἐάν καὶ κατὰ πόσο ἡ Ἑταιρία αὐτὴ θὰ φέρῃ ἐκεῖνα τὰ ἀποτελέσματα ποῦ περιμένουν μερικοί. Ὁ Γιάννης Κονδυλάκης στὸ «Ἐμπρὸς» τοῦ Σαββάτου 22 Φεβρουαρίου 1914 ἔγραψε τὸ ἀκόλουθο χρονογράφημα, ὅπου μὲ περισσὸ θάρρος καὶ εὐλικρίνεια δίνει στὰ πράγματα τὴ σωστή τους θέση.

«Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς λογίους ἐξέφρασαν πολλάκις εἰς τὸ παρελθὸν ἐμμέσως ἢ χωρὶς περιφράσεις τὸ παράπονον ὅτι ἡ τάξις τῶν καλλιτεργούντων εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν δημιουργικὴν φιλολογίαν δὲν εὐρίσκεται εἰς τὴν ἐμπρόπουσαν εἰς αὐτοὺς κοινωνικὴν θέσιν, ἀλλ' ἀντ' αὐτῶν καὶ ἄλλων ἀποτελοῦν-

των τὴν ἐκλεκτὴν μερίδα τοῦ ἔθνους καὶ τὴν ἀληθῆ ἐπομένως ἀριστοκρατίαν, εὐρίσκονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ περιστοιχοῦν τὰ σπουδαῖα καὶ ὑψηλά πρόσωπα ἀνθρώποι μὴ ἐκπροσωποῦντες τίποτε. Ἐλπίζω ὅτι τὸ παρόν τοῦτο θὰ παύσῃ τώρα ὅτε διάφοροι ὑπὸ διαφόρους τίτλους λόγιοι ἦλθον εἰς συνάφειαν μὲ ὑψηλά πρόσωπα καὶ συνεγάζονται μετ' αὐτῶν διὰ τὴν ἰδρυσιν ἐθνικοῦ θεάτρου καὶ ἄλλα σχετικὰ ζητήματα.

Καὶ τὰ πράγματα δικαιούνουν τὸ τοσάκις ἐπαναληφθὲν παράπονον. Οἱ παραινούντες λόγιοι ἀναδεικνύονται ἄξιοι τῆς θέσεως τὴν ὁποίαν ἐνόμιζον ὡς ἀνήκουσαν εἰς αὐτούς. Τοῦλάχιστον ἀπέδειξαν ὅτι ἔχουν ἐν ἀπὸ τὰ προσόντα τὰ θεωρούμενα ὡς κυριώτατα διὰ νὰ ἐπιτυγχάνῃ κανεὶς πλησίον τῶν ὑψηλῶν προσώπων καὶ νὰ συγκρατῇται εἰς τὴν εὐνοίαν αὐτῶν. Γνωρίζουν νὰ ἐπαινοῦν καὶ ὅταν δὲν εἶνε ἐνθουσιασμένοι.

Ὁ ὑψηλὸς τῶν προστάτης ἔχει τὴν εὐγενῆ φιλοδοξίαν νὰ γράφῃ δραματικὰ ἔργα· καὶ πρὸ τινος καιροῦ παρεστάθῃ ἐν ἀπὸ τὰ ἔργα του. Τὸ ἔργον τοῦτο δὲν ἤξιζεν ἰσως τὸν κόπον νὰ γραφῇ ἀπὸ τὸσον ὑψηλὸν πρόσωπον. Ἄν τὸ ἔγραφε κανεὶς κοινὸς θνητός, ἡ ἐπιεικεστέρα ὑποδοχὴ του θὰ ἦτο ἡ σιωπὴ. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἶχε τοιαύτην ὑψηλὴν προέλευσιν, οἱ λόγιοι οἱ ὁποῖοι ἀποκατεστάθην ἢ ἀγωνίζονται ν' ἀποκατασταθῶν εἰς τὴν θέσιν τὴν ἀριμόξουν εἰς τὴν ἀξίαν τῶν καὶ τὰ γράμματα τὰ ὁποῖα ἀντιπροσωπεύουν, ἐτόνισαν ὅμνους, οὔτινες θὰ ἐξηκολούθουν ἰσως ἀκόμῃ ἂν δὲν τοὺς διέκοπεν ὁ θόρυβος τῶν δημοτικῶν ἐκλογῶν καὶ τῶν ἀπόκρηω.

Ἄλλ' οἱ ὅμνοι οὗτοι καὶ ἡ φιλοδοξία τῶν ὑψηλῶν σχέσεων δὲν προέρχονται ἀπὸ ἀπλὴν καὶ ἀφιλοκερδὴ ματαιοδοξίαν. Εἶνε ἀγών διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν μίαν θέσιν εἰς τὸ ὑπὸ μελέτην ἐθνικὸν θέατρον. Τοῦ ἀγώνος δὲ τούτου τὰ ἐπαθλα θὰ κληθῇ νὰ καταβάλῃ τὸ Ἑλληνικὸν Δημοσίον, συμποσούμενα, ἂν ἀγαπᾶτε, εἰς 100,000 δρ. κατ' ἔτος. Ἀλλὰ μολοντί, ἡ θυσία θὰ εἶνε μεγάλη, ἀξίζει νὰ ὑποβληθῇ εἰς αὐτὴν τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος προκειμένου νὰ καλλιεργηθῇ τὸ εἶδος τῶν Ἑλλήνων σοφῶν, τοῦ ὁποῖου δεῖγμα παρουσιάζει ὁ Σιέγκεβιτς μὲ τὸν Χελωνίδην.»

Ὁ Κύριος Κονδυλάκης εἶνε τέτοιος ἀκέρητος κατεῖλικρινῆς χαρακτήρας, τέτοιος βαθὺς γνώστης τῆς ἐλληνικῆς πνευματικῆς κίνησης ὥστε πρέπει νὰ δώσουμε στὴ γνώμῃ του μιὰ ἰδιαίτερη σημασίαν. Ἀπὸ τὸ ἄρθρον αὐτὸ κα' ἀπὸ ἄλλα φαίνεται ὅτι τὸ θεατρικὸν ζήτημα κινδυνεύει νὰ χαθεῖ μέσα σὲ προσωπικὰ ζητήματα καὶ ἀπὸ προσωπικὰς ματαιοδοξίας.

Προκειμένου νὰ ἀναλάβει τὴν πρωτοβουλίαν τῆς θεατρικῆς κίνησεως μας ἓνας βασιλόπαις εἶδα νὰ ἀναφέρουν καὶ τὸν Λουδοβίκο τῆς Βαυαρίας. Ἄν καὶ αὐτὸς γιὰ πρότυπον εἶνε λιγάκι ἐπικίνδυνος (ἂν ὅχι γιὰ τίποτ' ἄλλο μὰ διότι γιὰ τίς καλλιτεχνικὰς του τάσεως χρέωσε τὸ κράτος του) μόλα ταῦτα ἔχει κατὰ πρὸς τὸν ὅσον πρέπει νὰ κρατηθεῖ καὶ πού εἶνε ἄξιον νὰ τὸ μιμηθεῖ κανεὶς. Αὐτὸ εἶνε τὸ ὅτι ὁ Λουδοβίκος «προστάτευε» τίς τέχνας χωρὶς νὰ ἀνακατώνεται στὶς λεπτομέρειας καὶ χωρὶς νὰ λαβαίνει θέσιν ἐπαγγελματίου. Ἐὰν κανένας ἀπὸ τῆς δυναστείας μας, ὅπως λένε γιὰ τὸν βασιλόπαιδα Νικόλαον, ἐνδιαφέρεται πραγματικὰ γιὰ τὴν τέχνην καὶ θέλει νὰ λάβει μέρος στὴν καλλιτεχνικὴν μας κίνησιν, καλῶς νὰ ὀρίσει, ἡ παρουσία του καὶ ἡ ἐπίδρασις του ἐὰν δὲν φέρουν ριζικὴ καλλιτέρευσιν βέβαια δὲν μποροῦν νὰ βλάψουν, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ἀνακατευθεῖ στὶς λεπτομέρειας, στὰ ζητήματα πού χρειάζονται συζήτησιν καὶ ἐλευθερίαν γνώσεως, καὶ χρειάζονται καὶ κάποιες ἐπαγγελματικὰς γνώσεις. Πρέπει νὰ παρακολουθεῖ τὰ πράγματα χωρὶς νὰ παραφαίνεται, ἐὰν νομίζει ὅτι ἡ αἴγλη τῆς δυναστείας θὰ βοηθήσῃ τὴν τέχνην (καὶ ἰσως αὐτὸ εἶνε ἀλήθεια - ἀνθρώποι εἰμαστε), τότε ἂς τὴν χρησιμοποιήσῃ, μὰ καὶ νὰ μὴ κάμῃ κατάχρησιν, διότι τότες ἰσως δὲν γίνῃ ἐκεῖνο πού γυρεύει. Ὁ Κύριος Καμπάνης εἶπε κατὰ πολὺ σωστό: ἔχομε ἓναν ἄνθρωπον ἐξαιρετικόν, ἓνα πρώτης τάξεως συγγραφέα πού εἶνε μαζὺ καὶ

πολύ διαβασμένος, τὸν Κωστῇ Παλαμᾷ, αὐτὸν λοιπὸν ἄς τὸν προσκαλέσει ὁ βασιλόπαις, ἄς συζητήσει μαζί του ὥρες κι' ὥρες τὸ θεατρικὸ μας ζήτημα, κι' ἔπειτα ἄς τοῦ ἀναθέσει τὴν ἀνώτατη καὶ ἀπόλυτη διεύθυνση τοῦ θεάτρου του, ἀφίνοντας τοῦ ὅλη τὴν εὐθύνη καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέξει τοὺς συνεργάτες του. Ὁ διευθυντὴς αὐτὸς θὰ φρόντιζε γιὰ ὅλα τὰ τεχνικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ ζητήματα τοῦ θεάτρου, κι' ὁ βασιλόπαις θὰ ἦταν ὁ ἐπίτιμος προστάτης τοῦ θεάτρου καὶ θὰ ὑποστήριζε μὲ τὸ ὄνομα καὶ τὴν αἴγλη τῆς δυναστείας (ἐὰν ὑποθέσουμε ὅτι ἡ τέτοια προστασία μπορεῖ νὰ ὠφελήσει—ἄνθρωποι εἴμαστε).

Αὐτὸ τὸ θέατρο δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἔχει σκοπὸ νὰ παίξει ἀριστουργήματα καὶ μόνο ἀριστουργήματα γιὰ νὰ μορφώσει τὸ γούστο τοῦ λαοῦ. Οἱ σύγχρονοι καὶ ἰδίως οἱ ἄγνωστοι θὰ κάμουν στὴν Ἀθῆνα ὅ,τι κάμουν παντοῦ, δηλαδὴ μὲ μυριούς κόπους θὰ προσπαθοῦν νὰ γίνουν γνωστοὶ καὶ νὰ ἐπιβληθοῦν χωρὶς νὰ πρέπει νὰ ὑπάρχει κανένα ἐθνικὸ ἴδρυμα γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσει.

Γ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

ΑΤΤΑ ΤΡΟΛΛ

Ὁ φίλος συνεργάτης μας κ. Παῦλος Γνευτὸς μιὰ Τετάρτη βράδυ, τὸν περασμένο Δεκέβρη, διάβασε στὰ Γραφεῖα τῆς **NEAΣ ΖΩΗΣ**, μὲ τὸ δικό του τὸν ἀπαλὸ κ' ὑποβλητικώτατο τρόπο, σὲ στενὸ κύκλο νεοζωϊστῶν καὶ ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων, τὸν Ἄττα Τρόλλ τοῦ Χάινε, σὲ μετάφραση δική του, ἀριστοτεχνική καὶ πού ἀποδίδει τέλεια τὸ πολὺκροτο ποίημα τοῦ Χάινε.

Ὁ ποιητὴς μᾶς ἔκαμε καὶ μιὰ σύντομη μὰ οὐσιαστικὴ εἰσήγηση γιὰ τὶς ἀφορμὲς πού κίνησαν τὸν Χάινε νὰ γράφει τὸν Ἄττα Τρόλλ του. Τὴν εἰσήγηση αὐτὴ καθὼς καὶ δυὸ κομμάτια ἀπ' τὸ ποίημα, πού ὁ φίλος κ. Γνευτὸς εἶχε τὴν εὐγενικώτατη καλωσύνη, γιὰ τὴν ὁποίαν τὸν εὐχαριστοῦμε θερμὰ, νὰ παραχωρήσει στὴ «Νέα Ζωή», δημοσιεύουμε παρακάτω:

Φίλτατοι Κύριοι,

Πρὶν σᾶς ἀναγνώσω τὸν Ἄττα Τρόλλ νομίζω καλὸ νὰ σᾶς εἰπῶ μερικά λόγια γιὰ νὰ μπορέσετε νὰ ἔχετε μιὰ ἰδέα γιὰ τὸ σκοπὸ πού ἔγινε τὸ ποίημα.

Ὁ Ἄττα Τρόλλ εἶναι σάτυρα πολιτικὴ καὶ φιλολογικὴ ἐναντίον τῶν ποιητῶν ἐκείνων πού ἴδρυσαν τὴν ποιητικὴ σχολὴ στὴ Γερμανία πού φέρνει τὸ ὄνομα — Tendenz Poesie αὐτοὶ δὲ ὅλοι ἐπῆραν συναδελφικὰ τὸ ὄνομα Tendenz Dichter (Poètes de tendance). Οἱ ποιηταὶ αὐτοὶ Dingelstedt, Fallersleben, Herwegh, Freiligrath, καὶ ἄλλοι ἄρχισαν νὰ κηρύττουν καὶ νὰ ἐξυμνοῦν μὲ τὰ ποιήματά τους τὶς ἰδέες τῆς προόδου καὶ τῆς ἐλευθερίας.

Στὰ ἰδεώδη αὐτὰ ὁ Χάινε ἦταν ὅλως διόλου σύμφωνος μαζί τους. Κι' αὐτὸς ἤθελε γιὰ τὴν πατρίδα του μιὰν ἐλευθερίαν, ἓνα Σύνταγμα, μιὰν ἀνατροπὴν. Δὲν ἐσυμφωνοῦσεν ὅμως καθόλου μὲ τὸν γελοῖο καὶ θεατρικὸ τρόπο πού οἱ κύριοι αὐτοὶ ἐννοοῦσαν νὰ ἐπιβάλλουν τὶς ἰδέες των. Οἱ Τυρταῖοι αὐτοὶ τῶν γραφείων, πού τοῦ ἐφαίνονταν σὰ νευρόσπαστα τόσο γελοῖα ὅσο καὶ βλαβερὰ, ἐξέθεταν τὴν εὐγενὴ ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας. Οἱ κύριοι αὐτοὶ δὲν ἐδέχονταν κανένα στὸν κύκλο τους πού δὲν ἔγραφε ποιήματα πολιτικὰ ἢ πολεμικά. Γι' αὐτοὺς στὴν ποίησιν ἡ μεγαλοφυΐα τὸ πνεῦμα, δὲν εἶχε καμμιά ἀξία. Τὸ πᾶν εἶνε ὁ ἐντιμὸς χαρακτήρ καὶ ἡ σταθερότης τῶν πεπειθήσεων. Τὴ φιλολογικὴ ἀριστοκρατία τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ταλάντου ἄρχιζαν νὰ τὴν ἀντικατασταίνουν μὲ τὴ δημοκρατία τῆς ἰσότητος καὶ τοῦ μετρίου. — Γιατί

τραγουδᾷς τὸ τριαντάφυλλο, ἀριστοκράτη ; Νὰ τραγουδᾷς τὸ μῆλο τῆς δημοκρατικῆς γῆς πού τρέφει τὸ λαό.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἰδέες των αὐτὲς σιγὰ σιγὰ ἄρχισαν νὰ ριζοβολοῦν στὸ κοινὸ καὶ ὁ Χάινε ἔβλεπε τὴ ζημία πού θὰ πάθαινε ἡ τέχνη ἢ ἀληθινή, καὶ ἐπειδὴ ἄρχισαν καὶ ἐναντίον του νὰ λέγουν ὅτι ναι μὲν ὁ Χάινε ἔχει τάλαντον ἀλλὰ δὲν ἔχει χαρακτῆρα, δὲν ἔχει σταθερότητα στὶς γνώμες του, ἔγραψε τὸ θαυμάσιο αὐτὸ ποίημα μὲ τὸ ὁποῖο τοὺς ἔδωκε μιὰ καὶ καλὴ τὸ ἀποτελεσματικὸ χτύπημα.

Ἄν καὶ τὸ ποίημα δὲν ἔχει ἐξωτερικὴ ἀρχιτεκτονικὴ οὔτε καμμιάν ἐσωτερικὴ συνοχή, καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χάινε ἔλεγεν ὅτι τὸ ἔκαμε ἀπλῶς γιὰ τὸ γούστο του, ἐν τούτοις θεωρεῖται ὡς τὸ κύκνειον ἄσμα τοῦ ρωμαντισμοῦ, καὶ εἶνε θαυμάσιο στὶς λεπτομέρειες καὶ τὶς περιγραφές του.

Κ' ἐδῶ βασιλεύει τὸ μεγάλο προτέρημα πού διακρίνει τόσο δυνατὰ τὴν ποίησι τοῦ Χάινε—τὴ μεγάλῃ του ἀγάπῃ στὴ φύσι. Ὅπως ὁ στρατηγὸς σὺν βρεθεῖ σ' ἓνα ὕψωμα διακρίνει ἀμέσως τὴν κάθε στρατηγικὴ θέσι, ἔτσι καὶ ὁ Χάινε διακρίνει ἀμέσως τὴν κάθε γραφικὴ τοποθεσίαν καὶ τὴ ζωγραφίζει σὰ ζωγράφος τέλειος.

Βλέπεις μαζὺ τοῦ ἀπὸ μακρυνὰ τὶς κορυφὰς τοῦ βουνοῦ, καὶ στὶς πλαγὰς του σκαρφαλωμένο τὸ χωριουδάκι, σὰ φωλὴ τῶν πουλιῶν. Ἀνεβαίνει μαζὺ του τὸ βουνὸ καὶ ἀναπνέεις τὸν ἀέρα του, νοιώθεις τὶς μυρωδιὰς του, ἀκούεις τὰ νερά του, αἰσθάνεσαι τὸν παλμὸ του, καὶ ζεῖς τὴ ζωὴ του τὴ μυρωμένη.

Ἔτσι στὴν ποιητικὴ δημοκρατικὴ τοὺς ἰσότητα ἀντέταξε τὴν ἀριστοκρατίαν τοῦ πνεύματος, τὸν Ἄττα Τρόλλ, μὲ τὰ Παῖδάκια τοῦ χωριοῦ, Τὴ συνομιλίαν μὲ τὸ χιόνι, Τὶς ναυτοποῦλες, καὶ τὸ περίφημο Κυνῆγι τῶν Κολασμένων. Ἔτσι στὰ βαρεῖα καὶ ἀηδὴ βήματα τῆς ἀρχοῦδας ἀντέταξε τὸ μεγάλοπρεπο πέταμα τοῦ πηγάσου του.

Η ΝΑΥΤΟΠΟΥΛΕΣ

Κεφ. XIII

Μαῦροι βράχοι γύρω γύρω
Καὶ βαθειὰ στὴ μέση λίμνη
Θλιβερά κυτᾶζουν μέσα
Τᾶστρα. Νύχτα σιωπηλή.

Νύχτα σιωπηλή. Ἡ βαρκούλα
Πλέει σὺν κάποιῳ μυστικῷ.
Κ' εἶνε δυὸ ναυτοπούλά της
Τοῦ ψαρά ἢ δυὸ ἀνεψιές.

Καὶ κωπηλατοῦν ἡ κόρης
Χαρωπὲς στὰ σκοτεινὰ
Πάνω λάμπουνε τ' ἀστέρια
Κάτω μάτια γαλανὰ.

Πλάϊ μου κάθεται ὁ Λασκάρος
Ὡσὰν πάντα ὠχρὸς, βουβός.
Τρέμω σὺν τὸ συλλογιέμαι :
Εἶν' ἀληθινὰ νεκρός ;

Μὴ καὶ ἐγὼ εἶμαι πεθαμένος
Καὶ μὲ ταξειδεύουν κάτω
Μὲ νεκροὺς συνταξειδιῶτες
Στὸ βασίλειο τῶν σκιῶν ;

Τοῦτ' ἡ λίμνη πού πηγαίνω
Νᾶνε ἡ λίμνη τῆς Στυγὸς ;
Καὶ τῆς Περσεφόνης βγάιες
Νᾶνε ἡ κόρης πού μὲ πάνε ;

Ὅχι δὲν πέθαν' ἀκόμα
Δὲν ἐσβύστηκα — στὰ στήθια
Λάμπει, καίει ἀκόμη ἡ φλόγα
Ὅλοζώντανη τῆς Ζωῆς —

Κ' ἡ κοπέλλες πού κρατοῦνε
Τὰ κουπιά σφιχτά καὶ λάμνουν
Καὶ μὲ τὰ νερά πού στάζουν
Μὲ ραντίζουν καὶ γελοῦν.

Ἦ δροσάτες τούτες κόρες
Δὲν εἶνε στοιχειὰ τοῦ Ἄδῃ.
Δὲν εἶνε τῆς Περσεφόνης
Βάγιες, τάφων ξωτικά.

Καὶ γιὰ βεβαιότητά μου
Πῶς εἶν' ἀπ' τὸν πόνω κόσμο
Καὶ γιὰ νὰ πεισθῶ καὶ μ' ἔργα
Πῶς ἔχουν ζωὴ στὰ στήθια

Στὰ δροσάτα μάγουλά τους
Κόλλησα τὰ χεῖλή μου.
Κ' ἔβγαλα συμπέρασμα μου
Τὲς φιλῶ — ἄρα καὶ ζῶ!

Σὰν ἀράξαμε καὶ πάλι
Τὶς ἐφίλησα μία μία
Μόνο μὲ μονέδα τέτοια
Πληρωθῆκαν τὰ πορθητεῖα.

ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ ΜΕ ΤΟ ΧΙΟΝΙ

Κεφ. XVI

Κοίτα πέρα ἐκεῖ μακρῆ
Τοῦ βουνοῦ ἡ κορφὴ πῶς λάμπει
Σὰ χρυσάφι καὶ πορφύρα
Στὰ ἡλιοβασιλέματα!

Μὰ σὰν πᾶς ἀπὸ κοντά,
Φεύγει ἡ λάμψη σὰν καὶ τ' ἄλλα
Μεγαλεῖα ἐδῶ στὴ γῇ
Ποὺ σφαντᾷ ἡ ἀναλαμπή τους —

Τοῦτο ποῦδες γιὰ χρυσάφι
Καὶ πορφύρα, ἦτανε χιόνι.
Κούφιο χιόνι, πού θρηνεῖ
Στὸ βουνὸ τῇ μοναξιά του.

Τὸ πλησίασσ, κι' ἀκούω
Τὸ φτωχὸ χιόνι νὰ τριῖζει
Καὶ νὰ λέει στὸν ἄνεμο
Τὰ λευκὰ παράπονά του.

ὦ, πόσο σιγὰ διαβαίνει
Ὁ καιρὸς στὴν ἐρημιά!
Ὡρες πού δὲν ἔχουν τέλος
Σὰν αἰῶνες παγωμένοι!

«Ἄχ, ἐγὼ χιόνι φτωχό!
Κι' ἀντὶ νᾶπεφτα στὰ ὕψη
Τοῦ βουνοῦ, νᾶμουν στὸν κάμπο
Μὲ ἀγριολούλουδα μαζί!

«Θᾶλωνα' κ' ἓνα ρυάκι
Θὰ γενόμευνα καθάριο
Νᾶπλυναν τὸ πρόσωπό τους
Τοῦ χωριοῦ ἡ ὁμορφονιές.

«Ἦ καὶν θᾶτρεχα νὰ γίνω
Στὸ γιαλὸ μαργαριτάρι
Νὰ στολίζω μιὰν ἡμέρα
Τὴν κορώνα βασιλεῖα.»

Ὅντας εἶπε αὐτὰ τὰ λόγια,
«Ἄκουσε, τοῦ εἶπα, χιόνι.
Δὲν πιστεύω πῶς στὸν κάμπο
Θᾶχες τέτοια ὠραία τύχη.

Λίγ' ἀπὸ τὰ δέρφια σου
Γίνονται μαργαριτάρια
Κάτω ἐδῶ — Παρηγορήσου,
Κι' ἴσως νὰ γινόσουν βοῦρκος.» —

Καὶ τὴν ὥρα πού μιλοῦσα
Τέτοια λόγια μὲ τὸ χιόνι
Ἔπεσε μιὰ τουφεκιά.
Κ' ἓνα ὄρνιο μαῦρο πέφτει.

Ἦταν, λένε, ἀστεῖσμός
Τοῦ Λασκάρου. Μὰ ἡ θωριά του
Πάντα σοβαρή, καὶ μόνο
Τὸ τουφέκι του καπνίζει. —

Πάει καὶ βγάνει ἓνα φτερό
 Ἀπὸ τῆ φτεροῦγα τοῦ ὄρνιου.
 Τῶβαλε στὸ σκούφο του
 Καὶ τραβαίει τὸ δρόμο καὶ πάει.

Ἀνατρίχιαζα νὰ βλέπω
 Τὸν ὀλόμαυρό του ἴσκιο
 Μὲ τὸ μαῦρο τὸ φτερό
 Στ' ἄσπρο χιόνι νὰ σαλεύει.

ΑΠΟ ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ κ. ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

Ἡ ΝΕΑ ΖΩΗ, μὲ κάποια εὐκόλα ἐννοούμενη πρόθεσι, εἶχε ἰδιαίτερα παρακαλέσει τὸν ποιητὴ τῆς «Α σ ἄ λ ε υ τ ῆ ς Ζ ω ῆ ς» νὰ τιμῇται μὲ τὴ συνεργασία του τὸ φυλλάδιο τοῦτο. Ὁ κ. Κωστής Παλαμᾶς, ἀπὸ εὐμένεια γιὰ τὴν ὁποία τοῦ χρωστᾶμε εὐγνωμοσύνη, ἀνταποκρίθηκε στὴν πρόκληση τοῦ Περιηδικοῦ μας καὶ μᾶς ἔστειλε τοὺς στίχους ποὺ εἶναι τυπωμένοι στὴν ἀρχὴ τοῦ τεύχους τοῦτου. Τὴν ἀποστολὴ τὸν στίχων του ὁ Ποιητὴς τὴ συνόδεψε, ἀπαντώντας σὲ μερικοὺς δικούς μας στοχασμούς, μὲ ἓνα γράμμα ἀπ' ὅπου, μὲ τὴν ἀδεία του, δημοσιεύομε τὴν ἀκόλουθι περιεκτικὴ :

... Ἴσως δὲ μοῦ δίνεται καιρὸς καὶ περίστασι νὰ παρακολουθῶ ἀκριβέστερα καὶ νὰ γνωρίζω καλύτερα τὴ κίνησιν μας ἐδῶ τῶν νωότερων, μὰ πάντα καὶ προσέχω, ὅσο μπορῶ, καὶ τιμῶ τὰ ἔργα καὶ τὶς δοκιμὲς τῶν νέων, καὶ χαίρομαι γιὰ τὴν προκοπὴν τους, καὶ ὅπου βρῶ ποίησι ἢ τέχνη, ὅσο διαφορετικὰ καὶ ἂν φανερῶνεται ἀπὸ τοὺς δικούς μας τρόπους—πόσο εἶν' ἢ τέχνη πολὺτροπὴ—τὸ ἀναγνωρίζω καὶ τὸ μεγαλοφωνῶ. Ὅσο κι ἂν συχνότερα μιλῶ γιὰ τὰ περασμένα, γιὰ τὰ περασμένα μὲ τὸν τελειωμένο κύκλο τους καὶ μὲ τὴν ἀπόστασι μᾶς δείχνονται πάντα καθαρώτερα,—πάντα μὲ πολλὴ συγκίνησι ρίχνω τὰ μάτια μου στὰ τωρινά, καὶ φαντάζομαι τὰ μελλόμενα. Αὐριο ἢ ἀνατολὴ ἑνὸς μεγάλου ποιητῆ μπορεῖ νὰ μᾶς σκεπᾶσθαι ὅλους, καὶ καλὰ καλὰ δὲν ξέρω ἀπὸ τοὺς στίχους μου λ. χ.—δικία ἢ ἄδικα—τί εἶναι γραφτὸ νὰ μείνῃ. Δὲ μὲ πειράζει τῶν νέων ἢ ἀποκλειστικὴ προσήλωσι στὰ ἰδιαιδικὰ ποὺ τὰ βλέπουν ἑξαφνα, καὶ τοὺς θαμπώνουν, σὰ νὰ εἶναι αὐτά, καὶ τίποτε ἄλλο ἔξω ἀπὸ αὐτά, ἔτσι πάντα μᾶς παρουσάζονται οἱ νέοι, ὅσο ποὺ ἢ πείρα τῆς τέχνης, ποὺ εἶναι ἓνας κόσμος πολὺ μεγάλος, πολὺ περίπλοκος καὶ πολὺ δυσκολογνώριστος, νὰ τοὺς κάμῃ πιὸ σκεπτικιστὲς καὶ μαζὶ πιὸ πλατιοὺς καὶ πιὸ στέρεους, μὲ ἀγάπῃ κριτικώτερους, θὰ ἤθελα νὰ πῶ, πιὸ βασισμένους. Δέχομαι ἀπὸ καθένα κάθε εἶδους κριτικὴν, καὶ τὴν ἐπὶκρισι, κι' ἂς μοῦ φαίνεται ἄδικη. Ἀλλὰ ὅταν κανεὶς πατᾶ ἐπάνω σ' ἓνα ἔργο, ἂς εἶναι καὶ τὸ δικό μου, ἀπρόσεχτα, ἀξέταχτα, ἀστοιχεύοντα καὶ πρὸ παντὸς μὲ τὴν ἑλλειψὴ ἐκείνῃ τοῦ ἀπαραίτητου τόνου, ποὺ μᾶς δείχνει πῶς ἔχουμε μπροστά μας ἓναν ἄνθρωπο ἐπὶ τέλους... τότε βέβαια αἰσθάνομαι κάτι σὰν ἀγανάχτησι, γυρίζω πρὸς τὸν ἑαυτό μου, βλέπω πῶς εἶμαι καί, πῶς εἶμαι πολὺ, πῶς στέκομαι πιὸ ψηλά.

Οἱ ἐσώκλειστοι στίχοι εἶναι βγαλμένοι ἀπὸ τὸν τόμο νέων ποιημάτων ποὺ ἐτοιμάζω μὲ τὴν ἐπιγραφὴ ΒΩΜΟΙ καὶ ποὺ τὸν δουλεύω—μὰ δὲν ἔξαρτᾶται ἀπὸ μὲ ἀλλοίμονο ! νὰ τὸν τελειώσω ὅπως καὶ ὅταν θέλω, γιὰ τὴ γαλήνη μου χρειάζεται καὶ γαλήνη μου λείπει. Εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος ἀπὸ δυὸ ποιήματα τῶν ΒΩΜΩΝ.

Πρῶτῃ φορὰ στὴ «ΝΕΑ ΖΩΗ» θὰ δημοσιευτοῦν καὶ θὰ γίνῃ λόγος γιὰ τὴ νέαν αὐτὴ ἐργασία μου... »

ΑΠ' ΤΑ ΞΕΝΑ

Συχνά ἀκούγεται μὲ πολλὴ ἐπιμονὴ νὰ ξαναλέγεται ἡ ἰδέα ὅτι εἶνε καιρὸς νὰρχίσουμε νὰ ἔχουμε ἐθνικὴ φιλολογία καὶ τέχνη καὶ ὅτι πρέπει νὰ πάψουν ἡ σκέψη μας καὶ ἡ αἰσθητικὴ νὰ ἐπηρεάζονται ἀπὸ ξένα πρότυπα. Αὐτοὶ ποὺ διατυπώνουν αὐτὴ τὴ γνώμη δὲν θέλουν βέβαια νὰ σταματήσουμε στὴν ἐποχὴ τῶν δημοτικῶν μας ἀσμάτων ἀλλὰ, μὲ κάπως ἀόριστος λέξεις, λέγουν ὅτι ἡ τέχνη καὶ ἡ φιλολογία μας μποροῦν νὰ παρακολουθήσουν τὴν ὑπόλοιπὴν μας πρόοδο· μὰ δίχως νὰ ἐπηρεάζονται ἀπὸ τοὺς ξένους καὶ μᾶς βεβαιώνουν πὼς ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ περιβάλλον καὶ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ φύσιν, μόνη της, θὰ δημιουργήσῃ τὰ καλλιτεχνικὰ δημιουργήματα ποὺ τῆς πρέπει.

Χρόνια καὶ χρόνια ἀνατραφήκαμε μὲ τὴν πίστη στοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες, καὶ σήμερα μόλις ἀπαλαστήκαμε ἀπὸ αὐτὴν τὴν πρόληψη καὶ νοιώσαμε ὅτι δὲν μποροῦμε νὰ γυρῇσουμε πίσω σὲ κανένα ζήτημα (οὔτε γλωσσικὸ οὔτε ἄλλο), δὲν πρέπει νὰ ἀντικαταστήσουμε τὴν πρώτην πλάνην μὲ μιὰ δευτέρην, καὶ νὰ νομίζουμε ὅτι μποροῦμε μόνοι μας, δίχως τὰ ξένα πρότυπα, νὰ δημιουργήσουμε πράγματα ποὺ νὰ στέκονται στὴν πρώτη γραμμὴ τοῦ παγκόσμιου πολιτισμοῦ.

Ἡ φιλολογία ὅπως καὶ ἡ τέχνη εἶνε καὶ αὐτὰ μέρη τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ξέρομε πὼς τὸ κάθε ἔθνος μαθαίνει τὸν πολιτισμὸν ἀπὸ τὸ πρὸ προχωρημένον, καὶ σ' αὐτὴ τὴν ἀλήθειαν δὲν μποροῦμε παρὰ κ' ἐμεῖς νὰ ὑποταχτοῦμε. Τόσο περισσότερον ποὺ ἂν θελήσῃ κανεὶς νὰ καλοεξετάσῃ γιατί ἡ καλλιτεχνικὴ μας (μὰ καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ) δημιουργία δὲν εἶνε πρὸς μεγαλόπρεπην καὶ ἔντονην, θάβρῃ ὅτι ἡ ἀδυναμία της χρωστέται, ὅχι στὴν ἑλλειψιν τάλαντον καὶ χρημάτων ἀλλὰ ἰδιαίτερα στὴν ἑλλειψιν βαθειᾶς φιλοσοφικῆς καὶ ἠθικῆς μόρφωσης. Μονάχα οἱ ἄνθρωποι ποὺ κατέχονται καὶ διευθύνονται ἀπὸ «ιδέες» (*idées directrices*) μποροῦν νὰ σκεφθοῦν καὶ νὰ δημιουργήσουν πράγματα γιομάτα ζωὴ καὶ εἰλικρίνεια.

Αὐτὲς ἡ «ιδέες» ἔχουν τρεῖς ρίζες : α) Τὸ ὕλικὸ περιβάλλον, β) τὴν βιολογικὴ-ψυχολογικὴ ὑπόστασιν τοῦ ἀτόμου, γ) τὴν κοινωνίαν.

Στὴν ἀρχὴ κάθε πολιτισμοῦ τὴ μεγαλειότερη δουλειὰ τὴν κάνουν ἡ δυὸ πρῶτες ρίζες, μὰ στὴν περὶ προχωρημένην ὥρην ἡ τρίτη γίνεται ἡ σπουδαιότερη. Τὸ «κοινωνικὸν γεγονός» διευθύνει σχεδὸν ὅλην μας τὴ σκέψιν. Σύμφωνα μ' αὐτὰ ἡ πολιτεία μπορεῖ νὰ βοηθήσῃ μέσον τῆς παιδείας τὴ δημιουργίαν «ιδεῶν». Καὶ γι' αὐτὸ ἔπρεπε καὶ ἡ ἑλληνικὴ πολιτεία νὰ φρόντιζε νὰ γίνεταὶ στὸ Πανεπιστήμιον μάθημα φιλοσοφίας, ὅχι νεκρὸ, μὰ ζωντανόν, μὰ σύμφωνον μὲ τὴ σημερινὴν μας σκέψιν, μάθημα ποὺ νάχῃ τὴν ἀξίωσιν νὰ μᾶς χρησιμεύῃ γιὰ πρότυπον στὸ βίον μας.

Ἔτσι λοιπὸν ὡς τὴν ὥρην ποὺ θὰ πειθοῦμε ἀδιάσειστα ὅτι ἔχουμε μιὰ δικήν μας σκέψιν, δικήν μας ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν, ἑλληνικὰς ιδέας, ποὺ νὰ ἀνταποκρίνονται τέλεια στὶς σημερινὰς μας ἀνάγκας καὶ στὸ σημερινόν μας βίον (ὅπως π. χ. ἔχουν οἱ Γερμανοὶ τὸν Νίτσε καὶ τὸν Βάγκερ, γιατί ὁ τελευταῖος αὐτὸς ἔχει ἕνα κόσμον ἀνθρώπων ποὺ μαζὺ του πιστεύουν στὴν ἀπολύτρωσιν μέσον τοῦ ἔρωτα), ὡς αὐτὴ τὴν ὥρην θὰ πρέπει, ὅπως τὸ κάνουμε στὴν φιλοσοφίαν μας, ὅπως τὸ κάνουμε σὲ ὅλες τὰς ἐπιστήμας (ὅπου παρακολουθοῦμε τὰ ξένα συστήματα δίχως νὰ προσθέσουμε οὔτε νὰ ἀφαιρέσουμε οὔτε ἕνα ἰῶτα,) ἔτσι καὶ στὴν τέχνην, καὶ στὴν φιλολογίαν, νὰ παρακολουθήσουμε τὰ

ξένα πρότυπα, νὰ ἐμπνευσθοῦμε ἀπὸ τὶς ξένες ιδέες καὶ ἀπὸ τὶς ξένες καλλιτεχνικὰς σχολὰς. Βέβαια ἀπὸ τὰ ξένα θὰ διαλέξουμε σιγὰ σιγὰ ἐκεῖνα μόνον ποὺ μᾶς πῖνε, ποὺ συμφωνοῦν μὲ τὴ δική μας ιδιοσυγκρασία, καὶ τὶς ξένες σκέψεις θὰ τὶς ἐκφράσουμε μὲ τὰ δικά μας μέσα, θὰ τὶς ζωγραφίσουμε μὲ τὰ χρώματα τῆς δικῆς μας παλέτας.

Σύμφωνα μ' αὐτὴν τὴν ιδέα καὶ ἡ «Νέα Ζωή» φέρνοντας κι' αὐτὴ τὸ λιθαράκι τῆς στοῦ μεγάλου οἰκοδόμημα τῆς νέας ἑλληνικῆς σκέψης μεταφράζει διάφορα ἀπ' τὰ ξένα, καὶ σ' αὐτὸ τὸ μέρος τῆς «λογοτεχνικῆς κίνησης» θὰ προσπαθῇ νὰ κάνῃ μιὰ πρόχειρη καὶ γοργὴ ἐπισκόπηση τῶν ξένων περιοδικῶν, ποὺ θὰ ἀποτείνεται ἰδιαίτερα σὲ κείνους ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστες μας ποὺ δὲν ἔχουν τὴν τύχη νᾶχουν στὰ χέρια τοὺς ξένα περιοδικὰ. Κι' ἀπ' τὰ περιοδικὰ φαίνεται τὸ καθαρότερον ἢ λογοτεχνικὴ κίνησις.

Nuova Anthologia (Ἀρ. 1008. 16 XII 1913 σ. 554-563.) Achille Loria, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Τουρίνου, ἡ Φιλοσοφία κατὰ τῆς Ἐπιστήμης. - Περιγράφει τὴν κίνησις ποὺ γίνεται ἀπὸ μέρους τῆς μεταφυσικῆς φιλοσοφίας ἐναντίον τῆς θετικῆς ἐπιστήμης. Τὸ ἄρθρον αὐτὸ εἶνε γραμμένον μὲ πολλὴ τέχνη, μὲ ὕφος γοργὸ δίχως τὸ δύσκολον θέμα νὰ τὸ βαραίνει. Στὴν ἐκστρατεία αὐτῆς τῆς μεταφυσικῆς φιλοσοφίας κατὰ τῆς ἐπιστήμης, πρῶτοι, λείει ὁ Loria, πηγαίνουν οἱ φιλόσοφοι τῆς «διαίσθησης» μὲ τὸν Bergson μπροστά, ποὺ ἀρνιοῦνται στὴν ἐπιστήμη τὴ δύναμη νὰ γνωρίσει τὴ ζωὴ, ἔπειτα ἔρχονται οἱ φιλόσοφοι τοῦ «τυχαίου» ποὺ ἀρνιοῦνται τὴ σχέση αἰτίας καὶ ἀποτελέσματος, οἱ κριτικοὶ τῆς «ἐμπειρίας» ποὺ ἀρνιοῦνται στὴν καθ' ἑκάστο ἐμπειρία τὴ δύναμη νὰ γνωρίσει τὴν ἀλήθεια, ἔπειτα οἱ ἀγνωστικοὶ τῶν μαθηματικῶν μὲ τὸν Poincaré ποὺ ὁμολογοῦν ὅτι τὰ μαθηματικὰ δὲν εἶνε παρὰ μιὰ συνθηματικὴ ἀλήθεια, ἔπειτα οἱ πραγματιστὲς ποὺ βλέπουν τὴν ἀλήθεια στοῦ χρήσιμο δίχως τὴν ἐπιστημονικὴ δικαιολογία. Αὐτοὶ ὅλοι νομίζουν ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ γνώσις δὲν εἶνε ὁ μόνος τρόπος ποὺ μπορεῖ νὰ μᾶς γνωρίσει τὴν ἀλήθεια ἀλλ' ἔξω ἀπ' αὐτὴ ὑπάρχουν κι' ἄλλοι, ἡ διαίσθησις π. χ. Σ' αὐτὸ ὅμως λείει ὁ Loria, ἀκριβῶς γελοιοῦνται οἱ ἐχθροὶ τῆς θετικῆς ἐπιστήμης διότι δὲν βλέπουν ὅτι αὐτὴ ἡ διαφορετικὴ γνώσις δὲν εἶνε τίποτε ἄλλο παρὰ μιὰ μορφή τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως, εἶνε ἡ ἴδια ἡ ἐπιστημονικὴ γνώσις παρουσιασμένη σὲ μιὰ μορφή πειὸ ἐντατικὴ, πειὸ διορατικὴ, καὶ ἐπικαλεῖται καὶ τὰ λόγια τοῦ Hugo «*imagination est profondeur la science arrivée à ses dernières limites la rencontre.*» Ἴσως μὲ παρέσυρε ἡ συμπάθεια γιὰ τὴ θετικὴ φιλοσοφία μὰ πρέπει νὰ πῶ ὅτι μὲ ἰδιαίτερη εὐχαρίστησις διάβασα αὐτὸ τὸ ἄρθρον, ποὺ θᾶθελα νὰ τὼβλεπα μεταφρασμένον καὶ νὰ τὸ μοίραζαν δωρεὰν στοὺς φοιτητὰς μας, διότι μέσα σὲ ὀχτὼ σελίδες δείχνει ὅλη τὴ σύγχρονη φιλοσοφικὴ συζήτηση.

Revue de Paris. Franc Nohain, La Belle Eveillée (ἀρ. 22, 15 XI. 1913 σ. 225-248) μικρὸς διάλογος γραμμένος σὲ στίχους μὲ θέμα τὴν «ὁμορφὴν ποὺ κοιμᾶται στοῦ κάστρου» καὶ τὴν ξυπνάει ἓνας ληστής. Δὲν εἶνε ἄκαιρο νὰ σημειωθεῖ αὐτὸ τὸ δεῖγμα μιᾶς ὀριστημένης παριζιάνικης εὐφυλογίας ποὺ δίχως βέβαια νὰ εἶνε πρῶτον μεγάλῃς ἀξίας, οὔτε ἀπ' ἐκεῖνα ποὺ μένουν, ἐν τούτοις δίνει στὴν ἀνάγνωσις μιὰ ἐντύπωσιν φρεσκάδας καὶ ζωῆς.

Ὁ Henri Davignon (στον ἴδιον ἀριθμὸν σελ. 381-401) γράφει γιὰ

τους Maeterlinck και Verhaeren και προσπαθεῖ ν' ἀποδείξει ὅτι τὴν ἰδιαίτερη τους ἀξία χρωστοῦν οἱ δυὸ αὐτοὶ στὸ ὅτι ἐξέφρασαν κάλλιο ἀπὸ κάθε ἄλλο τὰ αἰσθήματα καὶ τὶς σκέψεις τοῦ τόπου τους, δηλαδὴ τῆς Φλαμανδίας, καὶ γι' αὐτὸ ἀπόχτησαν καὶ παγκόσμια φήμη. Μοῦ φαίνεται πὼς σὰν ν' ἀπατάται ὁ κύριος αὐτὸς διότι ἂν ἓνας συγγραφέας μπορεῖ νὰ γίνεи διάσημος στὸν τόπο του ὅταν γράφει μὲ τέχνη ὅσα εἶχαν νὰ κάνουν μὲ τὸν τόπο του, γιὰ νὰ γίνεи ὅμως παγκόσμιος πρέπει ν' ἀρχίσει νὰ γράφει γιὰ κεῖνα ποὺ εἶνε κοινὰ σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ ποὺ δὲν ἐξαρτιῶνται ἀπὸ τοπογραφικὰς ἢ κλιματολογικὰς λεπτομέρειες ἢ ἐθνικὰς παραδόσεις.

Μέσα σὲ πολλὰς σελίδες στοὺς ἀριθμοὺς 1 καὶ 15 Δεκέβρη 1913 καὶ 1 Γεννάρη 1914 ὁ γιὸς τοῦ Τολστόη ἀραδιάζει ἓνα σωρὸ ἀναμνήσεις ἀπὸ τὸν πατέρα του, ἀναγκάζοντας τὸν ἀναγνώστη του νὰ διαβάσει ἓνα σωρὸ περιττὰ γιὰ νᾶβρεи ἓνα δυὸ χαρακτηριστικὰ ἐπεισόδια.

Τὸ τελευταῖο βιβλίον τοῦ Anatole France (ἀριθμὸς 1, 15 Γενάρη καὶ 1 Φεβρ. 1194) τιτλοφορεῖται *le Petit Pierre*, βιογραφία τῶν πρώτων χρόνων ἑνὸς μικροῦ παιδιοῦ, χαριτωμένη ψυχολογικὴ περιγραφή, δόχως ὅμως νὰ ἀφήνει ἐκεῖνη τὴν βαθειὰ καὶ συγκινητικὴ ἐντύπωση ποὺ ἀφίνουν τὰ βιβλία τοῦ France (π.χ. *les Idées de Jean Servien* ποὺ πραγματεῦεται κι' αὐτὸ μιά παιδικὴ ζωὴ).

Ὁ Léon Blum δὲν ἐπικυρώνει διόλου τὴ φήμη ὅτι εἶνε μέγας καὶ πολὺς κριτικὸς μὲ δυὸ ἄρθρα (1 καὶ 15 Φεβρ. 1914) γιὰ τὸν Stendhal. Διαρκῶς λεπτομέρειες, χωρὶς νὰ βρεθεῖ ὁ σωστὸς χαρακτηρισμὸς, ἡ φράση ποὺ θὰ μῖς δείξει ὀλοζώντανη μπροστὰ τὴν μεγαλοφυΐα τοῦ μεγάλου συγγραφέα καὶ τοῦ παραδόξου ἀνθρώπου ποῦταν ὁ S. Σημειῶνω μιά φράση τοῦ Barrès ποὺ τὴν ἀναφέρει ὁ Blum «Stendhal est un professeur d'énergie!»

Revue de deux Mondes. André Beaunier, Alfred de Vigny (1 I. 1914 σ. 205-211). Κάθε μέρα μετὰξὺ τῶν μεγάλων γάλλων ρωμαντικῶν τοῦ XVIIIου καὶ XIXου αἰῶνα (Οὐγκώ, Λαμαρτίν, Μυσέ, Σατωβριάν, Στάελ, Σάνδ), ὁ Vigny γίνεται πιδ σημαντικὸς, πειὸ σπουδαῖος, ἢ βαθειὰ του καὶ ἐπιβλητικὴ μορφή μῖς τραβάει πειὸ πολὺ, καὶ μᾶς γίνονται πειὸ σεβαστὰ τὰ μεγάλα καὶ βαθειὰ προβλήματα ποὺ τὸν ἔχουν ἀπασχολήσει. Ἀπὸ τὸ ἄρθρον αὐτὸ μιά ὥραία χαρακτηριστικὴ φράση: «Ὅλο του τὸ ἔργον εἶνε ἀφιερωμένο στὸν ἀγῶνα τοῦ ὄνειρου καὶ τῆς δράσης, ἔζησε τὸ πειὸ συγκινητικὸ εὐαγγέλιον, τὸ εὐαγγέλιον τῆς Μάρθας καὶ Μαρίας. Γιὰ νὰ μῖς συγκινήσει, ἀνακάλυψε μέσα στὸν πόνον τὴν ἐξίσωση σὲ δυὸ διαφορετικὰς δόξεις, καί, παρηγορητὴς τῆς ἐποχῆς του καὶ τῆς δικῆς μας, μᾶς διαβεβαίωσε ὅτι πρῶτ' ἀπ' ὅλα πάει τὸ πνεῦμα, καὶ ἐὰν τότε ἴσως ἔπαψε, ἦταν ὅμως ἄλλοτε ὁ δάσκαλος τῶν νέων ποὺ γεννημένοι μὲ τὴν ἥττα γιὰ δῶρον, ἦταν ἀναγκασμένοι νὰ ζητήσουν καὶ νᾶβρουν τὴν πηγὴ τῆς ἀπαραίτητης γιὰ τὴν ζωὴ περηφάνειας, ἀλλοῦ, καὶ ὅχι στὴν ἐπιτυχία τῆς δύναμης.» (Μιά ὥραία μελέτη γιὰ τὸν Vigny δημοσίεψε κι' ὁ Albert Thibaudet στὴ *Nouvelle Revue Française* ἀρ. 61 1. I. 1914).

Gaston Deschamps *l' Archipel en fête* (15 I 1914 σ. 334-364). Σὲ λίγες σελίδες μὲ ἀνέκφραστη, μὲ ὑπέροχην ἀντίληψη καὶ βαθειὰ παντογνωσία ὁ Deschamps μῖς περιγράφει τὴν ἐπίσκεψιν ποῦκανε τὸν Ἰούνιον 1913 στὴ Χιό, καὶ μῖς δείνει ἓνα θαυμάσιον παράδειγμα τοῦ ὅτι δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ζήσει κανεὶς ὅλην του τὴν ζωὴν σέναν τόπον γιὰ νὰ ἐκφράσει τὴν ψυχὴν τοῦ τόπου

ἀρκεῖ μοναχὰ νᾶχει μέσα του τὴ φωτιά, τὸν ἐνθουσιασμό τῶν μεγάλων ἰδεῶν, τῶν μεγάλων ἀρχῶν.

Mme E. Sainte Marie Perrin: M. Paul Claudel (15 II 194, σ. 871-903)
Γεννήθηκε ὁ Paul Claudel στὰ 1868, ἀνῆκε στὸν προξενικὸ κλάδο, αὐτὴ τὴ στιγμή εἶνε γενικὸς Πρόξενος στὸ Ἀμβούργο, καὶ ἴσως ὁ συγγραφέας ποὺ συζητεῖται τὸ περισσότερο στὴν Γαλλία, καὶ ἔχει τοὺς ποιοὶ ἀφοσιωμένους φίλους καὶ τοὺς ποιοὶ ἀδιάλλακτους ἐχθρούς. Ἡ κυρία Perrin βρῖσκει τὶς ἀρετὲς τοῦ Claudel στὴν ὑέροξη του πρόζα, ποὺ εἶνε γραμμένη μὲ περίσεια τέχνη καὶ μὲ ἐσωτερικὸ ρυθμὸ καὶ στὸ βαθύ του καὶ εἰλικρινῆ λυρισμό. Τὸ βέβαιο εἶνε ὅτι ἓνας συγγραφέας σὰν τὸν C. εὐκόλα δὲν περιγράφεται οὔτε ἀναλύεται σὲ τριάντα σελίδες. Ὁ μόνος τρόπος νὰ τὸν νοιώσει κανεὶς εἶνε νὰ τὸν διαβάσει καὶ νὰ τὸν διαβάσει μὲ μεγάλη προσοχὴ χωρὶς νὰ ξαφνισθεῖ ἀπὸ ὅσα μποροῦν νὰ τοῦ φανοῦν παράδοξα στὸν τρόπο ποῦ γράφει. Δὲν εἶνε ἐδῶ ἡ θέση γιὰ νὰ παρουσιάσουμε ἓνα τέτοιο ποιητὴ, μὰ θάῤιξε τὸ ἔργο του εἴτε μὲ μιὰ μετάφραση εἴτε μὲ μιὰ βαθειὰ ἀναλυτικὴ μελέτη νὰ γίνεῖ γνωστὸ στὴν ἑλληνικὴ φιλολογία. Γιὰ κείνους ποὺ ἐνδιαφέρονται σημειώνω ὅτι ὁ Duhamel G. στὸ Mercure de France ἀρ. 373 σ. 45 δημοσίεψε μιὰ λεπτομερῆ καὶ ἐμπνευσμένη κριτικὴ γιὰ τὸν C. Τὰ ἔργα του εἶνε: l'Annonce faite à Marie (La Jeune Fille Violaine), L'Otage, Tête d'Or, la Ville, L'Echange, La repos du septième jour, L'Agamemnon d'Eschyle (ὅλα αὐτὰ θεατρικὰ ἔργα), Art Poétique, Connaissance de l'Est, Cinq grandes Odes suivies d'un processionnel pour saluer le siècle nouveau.

La Nouvelle Revue Française, André Gide μετάφραση ἀπὸ μέρη Τῆς λυρικῆς προσφορᾶς τοῦ Tagore (1 XII 1913 σ. 833-881.)

Ἔνα ἀρθρο τοῦ André de Hevesy γιὰ τὸν Gobineau καὶ δημοσίεψη ἐνὸς ἀνέκδοτου διηγήματός του.

Σ' αὐτὸν τὸν ἀριθμὸ καθὼς καὶ στοὺς ἐπόμενους ὁ André Suarès συνεχίζει τὴ δημοσίεψη τῆς θαυμασίας του «Chronique de Caërdal». Εἶνε δύσκολο νὰ βρεθεῖ συγγραφέας μὲ ὕφος ποιοῦ πλούσιο, ποιοῦ μεγάλοπρεπο, μὲ περισσότερη εὐκολία καὶ τέχνη στὴν περιγραφή. Ἀπὸ τοὺς παλινὺς ἀριθμοὺς τοῦ περιοδικοῦ, θυμῶμαι ἀπ' τὴν Chronique τὰ μέρη ποὺ γράφτηκαν γιὰ τὸν Chateaubriand καὶ τὸν Suetonius καὶ δὲν νομίζω νὰ λέω ὑπερβολὴ πιστεύοντας ὅτι καλλίτερες σελίδες δὲν ἔχουν γραφεῖ γιὰ τοὺς δύο αὐτοὺς. Ἐν γένει ὅτι γράφει ὁ Suarès ἐκτὸς ποὺ φέρνει τὴ βαθειὰ σφραγίδα τοῦ αἰτισμοῦ του, ποὺ προδίδεται σὲ κάθε γραμμὴ καὶ σὲ κάθε λέξη, εἶνε γραμμένο καὶ μὲ πολλὴ ἐμπνευση καὶ μὲ ἀκριβῆ γνώση. Στους ἀριθμοὺς 61 καὶ 62 (Γενάρης καὶ Φλεβάρης 1914) γράφει γιὰ τὸν Hamlet, ποὺ τὸν θέλει ἕναν ἄνθρωπο ποὺ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον ἐμβαθύνει στὴ σκέψη, μὰ ποὺ ἡ σκέψη αὐτή, αὐτὴ ἡ βαθειὰ γνώση τὸν ἔκανε πιά ἀνίκανο νὰ ζήσει τὴν καθημερινὴ ζωὴ. «Ὁ Χάμλετ, λέει ὁ S., εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἀπόχτησε τὴ συνείδηση τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῆς εὐφυΐας του. Ὅταν κανεὶς σκέπτεται τόσο πολὺ, τότε εἶνε τὸ ἴδιο σὰν νὰ εἶνε ὁ μόγος ποὺ σκέπτεται στὸν κόσμον... Εἶνε ὁ πρίγκηπας τῆς ζωῆς, κι' ὅμως δὲν μπορεῖ πιά νὰ ζήσει. Εἶναι ὁ ἀφέντης τοῦ κόσμου μὰ ξέρεῖ ὅτι αὐτὸς ὁ κόσμος εἶνε ἓνα τίποτε, ξέρεῖ! καὶ ἡ γνώση δὲ συγχωρεῖ! Ἡ ὑψίστη νίκη εἶνε καὶ ἡ μεγαλειότερη καταστροφὴ...»

(Ἀπὸ ἔλλειψη χώρου ἔμεινε ἔξω ἡ ἐπισκόπηση τῶν ἄλλων Περιοδικῶν).

Γ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

Η ΜΑΡΙΚΑ ΚΟΤΟΠΟΥΛΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

Τὴν Καλλιτέχνηδα, ποὺ μὲ τὴν ἀληθινὴ Τέχνη της, ὕψωσε τὴν Ἑλληνικὴ Σκηνὴ σ' ἓνα ζηλευτὸ ἐπίπεδο καὶ τῆς ἔδωσε δικαιώματα σὲ κάποιες ἀναλογίες μὲ τὴν Εὐρωπαϊκὴ, καὶ ποὺ μὲ τὴ βαθειὰ της διαίσθηση ἔμπασε στὸ Νεοελληνικὸ Θέατρο τὴν Ψυχολογία στὴν Ὑπόκριση, εἶχαμε τὴν τιμὴ νὰ τὴ δεχτοῦμε στὴ ΝΕΑ ΖΩΗ τὸ Σάββατο τὸ ἀπόγευμα στὶς 8)21 τοῦ Μάρτη ἀνεπίσημα κι ὁλότελο ἀναμεταξὺ μας.

Στὸ πρόσωπό της δεξιοθήκαμε τὴν Ἰφιγένεια, τὴ Χοφμανσταλκίην Ἡλέκτρα, τὴν Κυρά τῆς Θάλασσας, τὴν Γκαϊτικὴ Μαργαρίτα, τὴ Στέλλα Βιολάντη, καὶ κεῖνες τὶς Ἡρώιδες τοῦ Μαρτυρίου, τοῦ Πάθους καὶ τῆς Θυσίας ποὺ μὲ τόση δύναμη καὶ τόση βαθειὰ κατανόηση ἐνσάρκωσε ἀπ' τὴ Σκηνή, ἡ πολὺτροπὴ αὐτὴ Γυναῖκα-Καλλιτέχνης, καὶ κεῖνες ἀκόμα τὶς ἄλλες ποὺ δὲν τὶς ἔπλασεν ἴσα μὲ σήμερα μὰ ποὺ βρίσκονται πλασμένες μέσα στὰ πλούσια ψυχικὰ της βάθη.

Καὶ ἀπὸ τὰ λόγια ποὺ δὲ θελήσαμε νὰ τῆς ποῦμε θὰ μάντεψε βέβαια ἡ Μαρίκα Κοτοπούλη, ἐκείνην τὴν ἀξέχαστὴ γιὰ μᾶς ἀπογευματινὴ, πὼς στῆς ἀληθινῆς Τέχνης της τὸν Εὐγενικὸ Βωμό, τὸν πλούσιο σὲ λιβάνι, ἔχουμε ἀφιερῶσει μ' ἐνθουσιασμό τὶς καρδιές μας, σκλάβες τῆς Ἀθάνατης Θεᾶς, ποὺ θὰ θέλαμε νὰ τῆς μένει παντοτεινὰ κι ἀποκλειστικὰ ἡ πιστὴ της ἰερεία.

Β. Ε. ΠΑΥΛΙΔΗΣ

ΤΡΕΛΛΗ ΓΙΟΡΤΗ

Στὸν κύκλο τῶν Νεοζωϊστῶν καὶ μπροστὰ σὲ λίγους ἄλλους Νέους δόσαμε στὶς 3)1)1914 μιὰ γιορτὴ στὸ Σύλλογό μας, ποὺ εἶχε κάτι τὸ πρωτότυπο γιὰ τὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ τὶς συνήθειές της καὶ ποὺ θύμιζε τὴν εὐθυμὴ πνευματικὴ ζωὴ ὀρισμένων κύκλων τῶν μεγάλων κέντρων τῆς Εὐρώπης. Τὸ πνεῦμα τὸ πεταχτό, τὸ πνεῦμα τὸ εὐθυμο καὶ τὸ σπινθηρίζον, εἶχε ἀποκλείσει, ἐκεῖνο τὸ βράδυ, κάθε σοβαρὸ διαλογισμό.

Ὁ Νεοζωϊστὴς κ. Ἀντρέας Παλαιολόγος μὲ τὸ χιούμορ καὶ τὸ τσουχτερὸ πνεῦμα του ἐσχόρπισε τὴν εὐθυμίαν στὴν τριανταφυλλένια σάλα σατυρίζοντας, πότε μὲ βελουδένια ἀπαλότητα, πότε μὲ πυρωμένο σίδερο, πρῶσωπα καὶ πράγματα τῆς Ἀλεξανδρινῆς Ζωῆς.

Ἀρεσαν περισσότερο μιὰ χιουμοριστικὴ του ὁμιλία γιὰ τὴ Γυναῖκα καὶ ὁ Peintre anamorphiste, ποὺ ἤθελε καλὰ καὶ σώνει νὰ κάνει μιὰ διάλεξη καὶ μερικὲς ζουγραφιὲς γιὰ νὰ γίνεи γνωστός...

Η Α'. ΣΥΝΑΥΛΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΖΩΗΣ

Τὸ Σάββατο βράδυ 22 τοῦ Μάρτη (π. ἡ.) μπροστὰ σὲ λίγο διαλεκτὸ κόσμο δόσαμε τὴν πρώτη συναυλία μας. Ἡ ἐκτέλεση τοῦ προγράμματος ἔγινε πολὺ καλὰ ἀπὸ τὴν κ. Κομορόφσκα (πιάνο) καὶ τοὺς καθηγητὰς κ.κ. Ἰωαννίδη (βιολί) καὶ Θειάφη (φλάουτο).

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ :

Στὸ φυλλάδιο ἀρ. 4-6 νὰ διαβαστοῦν, στὴ σελίδα 62 ὁ πρῶτος στίχος : Νὰ περπατῶ μὲ σᾶς, κύρ δόχτορα, μαζί, καὶ ὁ δεῦτερος τῆς σελίδας 66: μὰ τέτοια ὀρμὴ δὲν ἔχει μέσα μου σαλέψει.

Σ' αὐτὸ τὸ φυλλάδιο σελ. 77 στὴ δέκατη σειρὰ ἡ φράση : Στὸ διάστημα αὐτὸ κανένα ἀπὸ κεῖνα τὰ σημάδια τῆς θρησκευτικῆς . . . νὰ διαβαστεῖ : Στὸ διάστημα αὐτὸ κανένα σημάδι θρησκευτικῆς ἢ μυστικιστικῆς ζύμωσης...